

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA EKONOMICKÁ

Bakalářská práce

**Konfrontace důsledků hospodářské krize na Škodovy
závody ve 30. letech a v současnosti**

**A confrontation of financial crises' consequences on
„Škodovy závody“ in the 1930's vs. now**

Matěj Kovář

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta ekonomická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Matěj KOVÁŘ**
Osobní číslo: **K17B0070P**
Studijní program: **B6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika a management**
Téma práce: **Konfrontace důsledků hospodářské krize na Škodovy závody ve 30. letech a v současnosti**
Zadávací katedra: **Katedra podnikové ekonomiky a managementu**

Zásady pro vypracování

1. Vymezte pojem hospodářská krize.
2. Charakterizujte Velkou hospodářskou krizi.
3. Charakterizujte Škodovy závody.
4. Analyzujte na základě historických pramenů důsledky Velké hospodářské krize pro Škodovy závody.
5. Zhodnoťte pomocí současných ekonomických ukazatelů možné důsledky potenciální krize na Škodovy závody v současnosti.

Doc. Ing. Dana Egnerová, Ph.D.
vedoucí katedry

Doc. Ing. Michal Křehovský, Ph.D.
ředitel

Rozsah bakalářské práce: **40 – 60 stran**
Rozsah grafických prací: **neuveđen**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

- HOLMAN, Robert, LOUŽEK, Marek a Ladislav TAJOVSKÝ, ed. *Velká deprese: sborník textů*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku, 2004. Ekonomika, právo, politika. ISBN 80-86547-38-8.
- JÍŠA, Václav, VANĚK, Alois. *Škodovy závody 1918-1938 Příspěvek k dějinám závodů V.I. Lenina v Plzni*. 1. vyd. Praha: Práce, 1962.
- KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938); Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930-1938)*. 1. vyd. Praha : Libri, 2002. ISBN 80- 7277-031-4.
- VODIČKA, Milan. *Den, kdy došly prachy: jak velká krize ve 30. letech změnila životy lidí a na co se máme připravit my*. Praha: Práh, 2009. ISBN 978-80-7252-260-6.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Čestmír Jarý

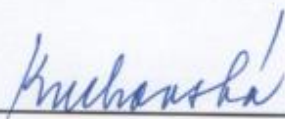
Katedra ekonomie a kvantitativních metod

Datum zadání bakalářské práce:

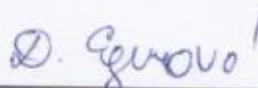
22. října 2019

Termín odevzdání bakalářské práce:

22. dubna 2020

Doc. Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.
děkanka

Doc. PaedDr. Dana Egerová, Ph.D.
vedoucí katedry

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

„Konfrontace důsledků hospodářské krize na Škodovy závody ve 30. letech a v současnosti“

vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň dne 10. května 2020

.....

podpis autora/autorky

Obsah

Úvod	9
1 Teorie hospodářské krize	10
1.1 Hospodářský cyklus	10
1.2 Příčiny vzniku hospodářských cyklů	11
1.3 Průběh hospodářského cyklu	12
2 Velká hospodářská krize	14
2.1 Průběh krize v USA	17
2.1.1 Velký krach a bankovní krize	18
2.1.2 New Deal	21
2.2 Průběh krize v Československu	22
2.2.1 Ekonomická situace po první světové válce	22
2.2.2 Nástup a průběh krize	24
2.2.3 Řešení krize.....	28
3 Škodovy závody	30
3.1 Stručná historie Škodových závodů.....	30
3.1.1 Největší zbrojovka monarchie	30
3.1.2 Budování koncernu pomocí francouzského kapitálu.....	31
3.1.3 Nacisté ve správní radě Škodovky.....	31
3.1.4 Znárodnění a rozpad koncernu	32
3.1.5 Dvojitá privatizace Škodovky.....	32
3.2 Velká hospodářská krize ve Škodových závodech.....	33
3.2.1 Podnikové finance.....	33
3.2.2 Konflikty s Živnostenskou bankou a ČKD.....	36
3.2.3 Zaměstnanost	37

3.2.4	Mzdy.....	39
4	Ekonomický propad roku 2020.....	42
4.1	Dopady na Českou republiku	45
4.3	Velká hospodářská krize vs. současný ekonomický propad	47
4.3.1	Společné znaky.....	47
4.3.2	Odlišnosti	48
4.3.3	Škodovka.....	50
	Závěr.....	51
	Seznam použitých zdrojů.....	52
	Seznam obrázků	57
	Seznam tabulek.....	58
	Seznam použitých zkratk.....	59
	Abstrakt	
	Abstract	

Úvod

Pro tuto práci byly stanoveny dva základní cíle. Prvním bylo nalézt příčiny Velké hospodářské krize 30. let a její dopady na Škodovy závody. Druhým pak bylo hledat podobnosti mezi Velkou hospodářskou krizí a další potenciální hospodářskou krizí a jejich dopady na plzeňský podnik Škoda. Okolnosti vývoje světové ekonomiky se však během psaní této práce změnila a potenciální krize byla nahrazena konkrétním ekonomickým propadem, jenž s velkou pravděpodobností odstartoval další recesi světového hospodářství.

Práce je rozčleněna do čtyř základních částí, z nichž první je věnována definici hospodářské krize v rámci teorie hospodářských cyklů a hledání jejích příčin. Kromě hospodářské krize samotné jsou v první části práce definovány i další základní pojmy s ní spjaté. Druhá část práce pojednává o Velké hospodářské krizi 30. let a jejím zařazení do historického kontextu s důrazem na její nástup, průběh a následné řešení ve Spojených státech amerických a v prvorepublikovém Československu.

Ve třetí části práce je popsána stručná historie Škodových závodů od jejich založení v roce 1859, přes budování koncernu ve 20. letech minulého století a následný rozpad koncernu do jednotlivých podniků až po jejich dnešní podobu – plzeňskou ŠKODA Transportation a.s. Samostatná kapitola v této části je věnována analýze Škodových závodů v době Velké hospodářské krize s důrazem na finance podniku, zaměstnanost a mzdy pracovníků závodů.

Čtvrtá a poslední část je věnována současnému ekonomickému propadu, který právě zažíváme na vlastní kůži. Pandemie onemocnění COVID-19, která se začátkem roku 2020 rozšířila po celém světě, a reakce na tuto pandemii totiž s nejvyšší pravděpodobností odstartovaly další nevyhnutelnou recesi světové ekonomiky. Současná ekonomická situace je v médiích často k Velké hospodářské krizi přirovnávána, a proto budou v této části práce oba propady porovnány a budou hledány jejich podobnosti a odlišnosti a tato zjištění demonstrována na Škodovce.

1 Teorie hospodářské krize

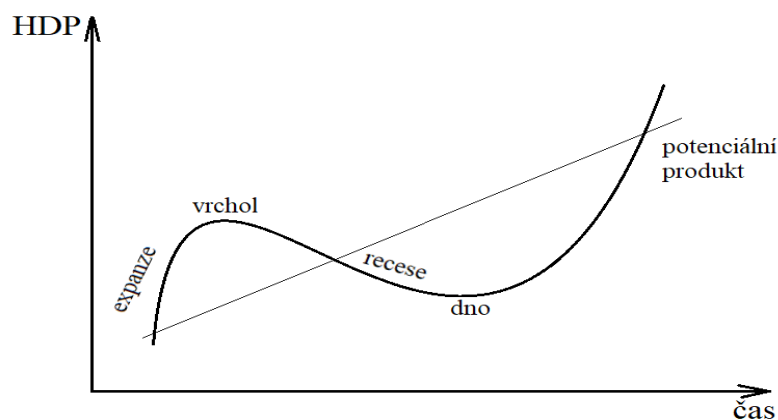
1.1 Hospodářský cyklus

„Hospodářský cyklus představuje výkyvy ve výstupu, příjmech a zaměstnanosti, které postihují celou ekonomiku a obvykle trvají něco mezi dvěma až deseti lety. Pro tyto výkyvy je charakteristická ekonomická expanze nebo naopak útlum ve většině sektorů ekonomiky najednou.“ (Samuelson & Nordhaus, 2007, s. 468)

Jako první je třeba si z definice vysvětlit pojem výstup. Měření výstupu se v ekonomii provádí pomocí měřítek výkonosti ekonomiky. Nejčastěji se používá hrubý domácí produkt (HDP). Ten je definován, jako „celková tržní hodnota finálních statků a služeb vyprodukovaných v dané zemi během jednoho roku“. (Samuelson & Nordhaus, 2007, s. 424). Dalším měřítkem, které bude dále v textu použito, je národní důchod. Ten vyjadřuje hodnotu HDP, od něž jsou odečteny nepřímé daně a amortizace.

Výkyvy výstupu se měří k potenciálnímu produktu, což je maximálně dosažitelný výstup ekonomiky při přirozené míře nezaměstnanosti, tedy při takové míře, kdy se nenavýšuje inflace. Pokud ekonomika roste, nazýváme výkyv expanzí. Výstup, dejme tomu HDP, pak roste rychleji než potenciální produkt. Naproti tomu útlum (recese) je stav, při kterém HDP klesá pod potenciální produkt po dobu alespoň dvou po sobě jdoucích čtvrtletí. Body obratu mezi těmito fázemi se nazývají vrchol a dno. Pokud je recese dlouhotrvající, hovoříme pak o krizi či depresi. (Holman, 2016)

Obr. č. 1: Fáze hospodářského cyklu

Zdroj: Holman, 2016

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

1.2 Příčiny vzniku hospodářských cyklů

V příčinách vzniku cyklických výkyvů se ekonomové rozcházejí, přičemž každý ekonomický myšlenkový směr přichází se svými teoriemi. Samuelson & Nordhaus (2007) rozdělují teorie příčin hospodářských cyklů na vnější (externí), které hledají příčiny mimo ekonomický systém, a vnitřní (interní), jenž hledají příčiny uvnitř ekonomického systému. Pro představu bude stačit stručně popsat přístup monetaristické školy, zástupce vnějších teorií, a keynesiánské školy, jakožto zástupce vnitřních teorií. Oba myšlenkové směry hledají příčinu na straně agregátní poptávky. Kladou však důraz na jiné aspekty a dávají jim větší či menší důležitost. (Heyne, 1991; Samuelson & Nordhaus, 2007)

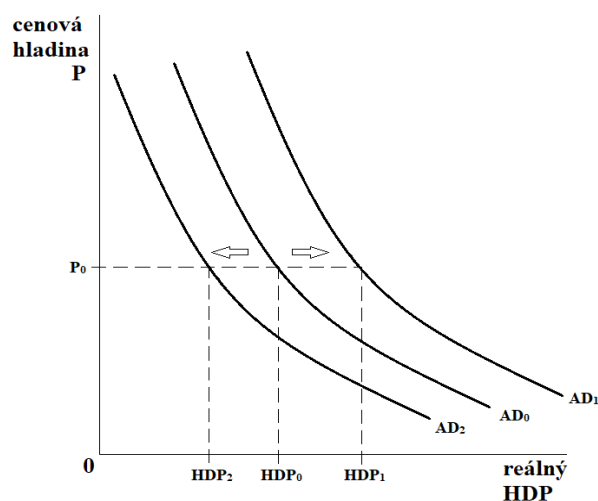
„Agregátní poptávka (AD) je celkové neboli agregátní množství výstupu, které je při dané cenové hladině nakoupeno.“ (Samuelson & Nordhaus, 2007, s. 473)

Funkci agregátní poptávky lze podle definice zapsat jako $AD = C + I + G + NX$, kdy C vyjadřuje spotřebu, I investice, G vládní nákupy a NX čistý vývoz. Změny agregátní poptávky neboli poptávkové šoky jsou podle obou škol příčinou vzniku hospodářských cyklů. Když se podíváme, ze kterých složek se skládá funkce agregátní poptávky, můžeme si blíže specifikovat rozdíl v obou přístupech.

Monetaristé říkají, že hlavním faktorem ovlivňujícím agregátní poptávku jsou změny v nabídce peněz. Tyto změny množství peněz v oběhu jsou způsobeny úvěrovou expanzí komerčních bank zaštitěných centrální bankou. Sama centrální banka (CB) totiž určuje, s jak vysokou úrokovou mírou bude půjčovat peníze komerčním bankám. Ty si poté samy určí, s jak vysokou úrokovou mírou budou půjčovat ekonomickým subjektům, jenž poptávají peníze. Tím CB ovlivňuje poptávku po penězích, kterou monetaristé vidí jako neměnnou. Změnou poptávky po penězích pak dochází ke změně agregátní poptávky a systém se destabilizuje.

Obrázek č. 2 ukazuje, jak se při změně nominální peněžní zásoby posouvá křivka agregátní poptávky. Zvýšení peněžní nabídky totiž snižuje úrokovou míru a vytváří prostředí pro snadnější investování. Zvyšují se tedy dvě ze složek AD – spotřeba a investice. Tím pádem se logicky zvýší i samotná agregátní poptávka a její křivka se posune vpravo. Opačným postupem, snížením peněžní nabídky, dojde k posunu křivky AD vlevo.

Obr. č. 2: Posuny agregátní poptávky

Zdroj: Holman, 2016

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Keynesiánská škola taktéž vidí příčiny kolísání HDP v poptávkových šocích, zato jejich vznik dává za příčinu samotné agregátní poptávce. Přesněji jedné z jejích složek, tedy investicím, jejichž hodnota se mění střídajícími se vlnami investičního optimismu a pesimismu. Řešení poklesu pak vidí v dodatečných vládních investicích, kterými má stát agregátní poptávku stimulovat.

1.3 Průběh hospodářského cyklu

Na změnu agregátní poptávky trh pochopitelně reaguje. Tyto reakce jsou vlastně samotnými fázemi hospodářského cyklu, a to expanzí a recesí. Jako základní předpoklad pro popis průběhu jednotlivých fází budu považovat monetaristický přístup, tedy změnu peněžní zásoby.

Díky snížení úrokové míry mají peníze v současnosti vyšší hodnotu, než měly před snížením, a proto se po nich zvyšuje poptávka. Jednotlivci i podniky mohou s těmito nově nabytými úvěry lépe investovat. Nakupují proto kapitálové statky, jako například nemovitosti a akcie, které mají stejně jako peníze v současnosti vyšší hodnotu, než měly s původní mírou. Vzhledem ke zvýšené poptávce po těchto statcích roste jejich cena.

Postupem času rostou ceny všech statků a tím dochází k přesunu zdrojů do výdělečnějších sektorů – sektorů dále od spotřeby – které začínají poptávat více pracovních sil a zvyšují se kvůli tomu mzdy. Aby si podniky působící v sektorech blíže

spotřebě udržely zaměstnance, popřípadě aby za ně sehnaly náhradu, jsou nuceny mzdy také navyšovat. Tato skutečnost byla k vidění v nedávné době, kdy české supermarkety rapidně navyšovaly mzdy. Navyšování mezd se však musí promítnout do cen produktů a dochází tak k růstu cen i spotřebních statků.

Ve vrcholné fázi expanze, která se nazývá konjunktura, se většina investičních projektů zdá zisková a domácnosti i podniky díky tomu investují do kapitálových statků ještě více. Těmito nákupy s vidinou pozdějšího prodeje za vyšší cenu vzniká spekulativní bublina a cena těchto statků je šponována stále více. I v tomto případě není třeba hledat příklad z praxe nijak složitě, stačí se podívat na současné ceny nemovitostí. S růstem cen kapitálových statků, do nichž se již díky spekulativní bublině špatně investuje, dochází k nárůstu zisků v sektorech blíže spotřebě. Ceny spotřebních statků tak začínají růst rychleji než mzdy a dochází k inflaci. (Holman, 2001; Huerta de Soto, 2009; Mašek 2012b)

Reakcí na inflaci je nárůst úrokové míry, a to často až nad hranici, která byla před úvěrovou expanzí. Podnikatelé začínají upouštět od projektů, které se nyní jeví jako ztrátové a původní výrobní faktory přesouvají tam, kde budou generovat větší, nebo alespoň nějaký, zisk. Tohle špatné investování zdrojů má za následek hospodářskou recesi. Velká část podniků, jenž špatně investovaly své zdroje nebo nestihly projekty dokončit, krachuje. Pracovníci jsou propouštěni a celková poptávka po práci se snižuje. Roste míra nezaměstnanosti a napříč společností se šíří tzv. „blbá nálada“. (Huerta de Soto, 2009)

2 Velká hospodářská krize

Ekonomové napříč myšlenkovými směry se dodnes neshodli na jednotné příčině Velké hospodářské krize. Já osobně považuji často opakovanou tezi, že to vše začalo krachem na newyorské burze, za chybnou. Prazáklad největšího ekonomického propadu, který industrializovaný svět do té doby zažil, byl dle mého názoru o dost komplexnější a epicentra problémů byla jak ve Spojených státech, tak v Evropě.

Kořeny Velké hospodářské krize bychom totiž mohli hledat už v samotné první světové válce, jež narušila světovou ekonomickou stabilitu založenou na principu volného trhu, fixních měnových kurzech a minimálním zasahování státu do ekonomiky pomocí intervencí. Válka, jakožto velmi nákladná záležitost, si vyžádala velmi nestandardní kroky. Ty byly státy nuceny podniknout, aby válčení ufinancovali. Kromě zadlužení státy upouštěly od fixních měnových kurzů vázaných na zlato. Z tohoto důvodu se poválečná hodnota jejich měn rozcházela s tou předválečnou, v důsledku čehož rostla inflace.

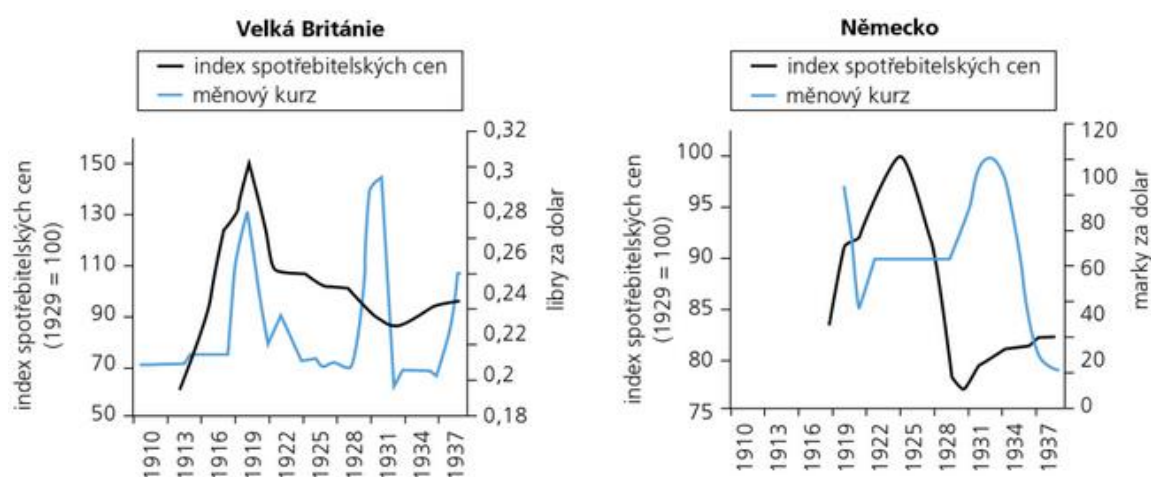
Pro poražené země, které mimo stabilizace měny a splácení válečných dluhů měly na krku ještě placení válečných reparací, byla poválečná etapa velmi složitá. Německo mělo na reparacích zaplatit ve zlatě, zboží a službách celkem 47 000 tun zlata se lhůtou 59 let. Poměrově pak mělo připadnout 52 % Francii, 22 % Spojenému království, 15 % USA a 8 % Belgii. (Vencovský, 2004)

Jedním z hlavních úkolů států bylo znovu stabilizovat své měny. Postupně se tak vracely k systému zlatého standardu. Mince a bankovky se díky tomu mohly znovu směňovat s předem danými kurzy za zlato. Například jedna československá koruna měla v roce 1929 hodnotu 44,58 miligramů zlata. Tím, že státy své měny opět navázaly na své zlaté rezervy, nemohly navyšovat množství peněz v oběhu, aniž by se nezvýšila jejich zlatá rezerva nebo devalvovala měna. Samotné fixní kurzy měn k hodnotě zlata byly tehdy jedním z nejdůležitějších pojítek mezi jednotlivými světovými ekonomikami. Vlivu zlatého standardu na šíření krize se dnes přikládá vysoký význam.

Spojené království (UK) se rozhodlo vrátit hodnotu libry na její předválečnou paritu, což vůbec neodpovídalo její skutečné hodnotě. Její silné nadhodnocení vyvíjelo tlak na tržní ceny, které od té doby klesaly, jak můžeme vidět na obrázku č. 3. Francie, která

byla po válce výrazně zadluženější než UK, měla zpočátku také v úmyslu vrátit frank na jeho předválečnou hodnotu, ale kvůli neschopnosti Německa splácet válečné reparace nebyla Francie s to ukočirovat hodnotu franku, a tak se ke zlatu vrátila až v roce 1928. Hodnota franku byla výrazně podhodnocena, dosahovala pouze pětiny předválečné hodnoty. Německo naopak nikdy nad návratem měny na její předválečnou hodnotu neuvažovalo. Tížila ho poválečná inflace, jež se v roce 1922 zvrhla v silnou hyperinflaci, jak je znázorněno na obrázku č. 3. Němci tak byli nuceni nahradit stávající papírové bankovky, které neměly téměř žádnou hodnotu, novou říšskou markou v kurzu jedna k biliónu k té původní. (Baldwin, Wyplosz & Šaroch, 2013)

Obr. č. 3: Porovnání vývoje spotřebitelských cen a kurzů měny vůči dolaru ve Spojeném království a Německu

Převzato: Baldwin, Wyplosz & Šaroch, 2013

Ačkoliv se zdálo, že se především díky půjčkám z USA povedlo Němcům znovu postavit na nohy, již dva roky před vypuknutím krize německá ekonomika vykazovala známky recese a rostla nezaměstnanost, což představovalo velkou zátěž pro státní rozpočet. Rostoucímu deficitu státního rozpočtu Německa nepomáhalo ani to, že od poloviny roku 1928 rapidně ubylo půjček z USA, které do něj směřovaly. Jak se měnila hodnota půjček podle kvartálů mezi roky 1928 a 1929 je možné vidět v tabulce č. 1. Kapitál držely Spojené státy doma a v jejich pokladnici se tak hromadila zlatá rezerva, jež byl ve zbytku světa nedostatek. Mimo USA se hromadilo zlato i ve Francii, jejíž podíl na držení zásoby světového zlata vzrostl ze 7 % v roce 1926 až na 27 % v roce 1932. Způsobil to především podhodnocený frank, jak bylo naznačeno výše.

Tab. č. 1: Půjčky amerického kapitálu do Evropy kvartálně 1928 a 1929 (mil. USD)

	1928				1929			
	I	II	III	IV	I	II	III	IV
Německo	46,7	153,8	14,2	62,4	21	-	-	8,5
Evropa celkem	179,4	280	49,8	93,7	80,4	7,2	21,7	32,7

Zdroj: Kindleberger, 1986

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Vlivem vysokých válečných reparací a odsávání zlata do pokladen USA a Francie docházelo ke zvýšené poptávce po zlatě a také k růstu jeho ceny, což mělo zásadní vliv na národní měny vázané na zlato. Kvůli těmto faktorům byly výrobní i spotřebitelské ceny pod tlakem a klesaly. Znatelný pokles vykazovaly především ceny zemědělské produkce. (Vencovský, 2004)

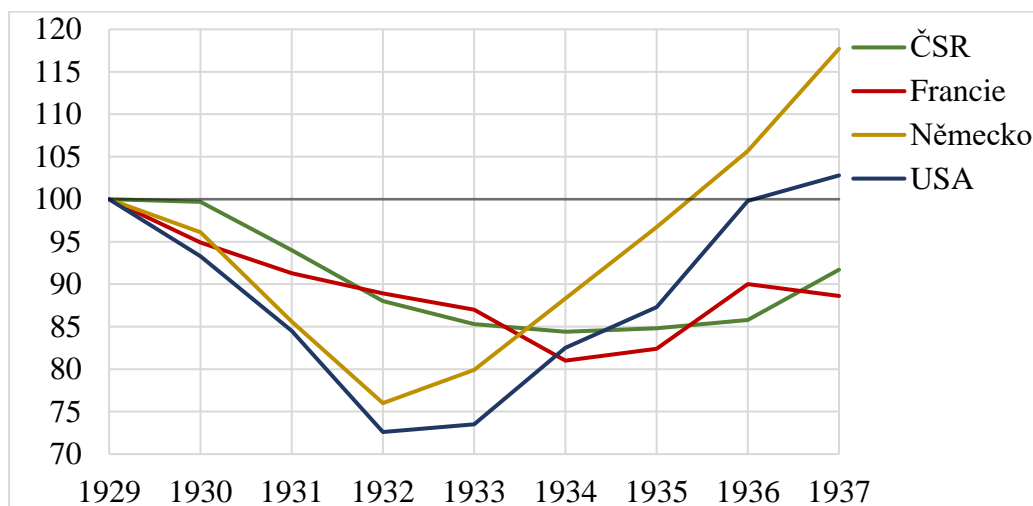
Na jaře roku 1931, po táhlých finančních problémech, vyhlásila bankrot rakouská banka Creditanstalt, jež byla v nově vzniklém rakouském státě po rozpadu Rakouska-Uherska největší tamní bankou. Právě s jejím krachem se bankovní problémy rozšířily do dalších evropských států, a to do Německa, Československa, Polska, Maďarska a Rumunska. (Kindleberger, 1986)

Krach banky Creditanstalt vedl také k vysoké spekulaci s nadhodnocenou librou. Spojené království se proto 21. září 1931 rozhodlo upustit od zlatého standardu a devalvovalo libru. Následovaly další státy jako Dánsko, Norsko, Švédsko, Finsko a v roce 1933 došlo i na Spojené státy, které devalvovaly dolar o 40 %. Sedm států, jež se zlatého standardu stále držely, vytvořilo tzv. zlatý blok. Jejich měny byly v důsledku devalvace dolaru nadhodnocené, a tak s nimi začala spekulace stejně jako o několik let dříve s librou. Francie, jež byla hlavním členem zlatého bloku, byla ze stejného důvodu jako dříve Spojené království nakonec nucena zlatý standard opustit a v roce 1936 devalvovala frank. (Baldwin, Wyplosz & Šároch, 2013)

Od roku 1933 začala krize slábnout a ekonomiky, které odpoutaly své měny od zlatého standardu, se začaly stabilizovat. Rostly ceny a s nimi i export, výroba a díky tomu i celkový ekonomický výstup. Pokud bychom si pro porovnání vybrali národní důchod, tak na obrázku č. 4 můžeme pozorovat, že ve Francii, která zůstávala ve zlatém bloku, došlo k oživení až později v porovnání s ostatními státy. V Německu, kde se chopili moci nacisté v čele s Adolfem Hitlerem, byla ekonomika stimulována především díky

snižování nezaměstnanosti pomocí veřejných výdajů. Od stavění silnic a dálnic se postupně tyto veřejné výdaje přesunuly spíše k aktivním přípravám na válku. Stabilní růst ekonomik přerušila ještě před vypuknutím druhé světové války recese, která měla svůj původ v USA.

Obr. č. 4: Index národního důchodu vybraných zemí v letech 1929-1937 (1929=100)

Zdroj: Lacina, 1984

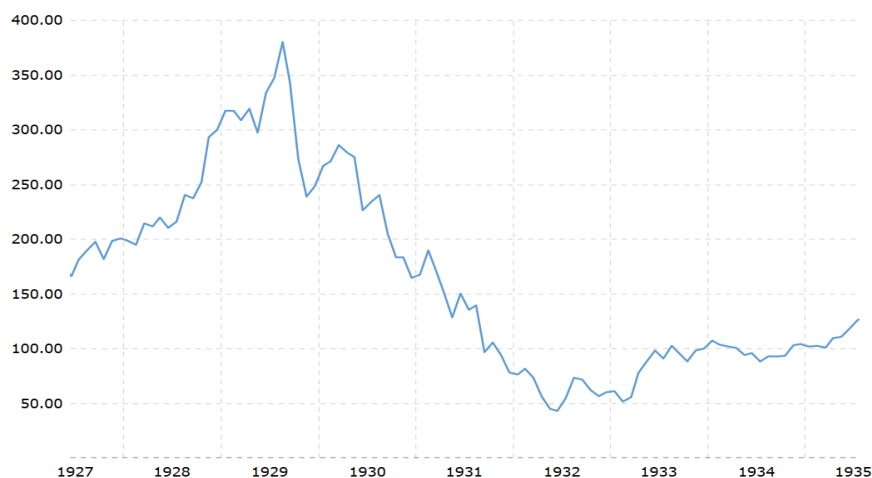
Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

2.1 Průběh krize v USA

USA se během dvacátých let staly nejsilnější světovou ekonomikou. Byly jedničkou v exportu a v importu, před nimi bylo jen Spojené království. Z celkové světové produkce pocházelo 40-50 % právě z USA. Mezi léty 1924 až 1931 zašitovaly Spojené státy 60 % zahraničních půjček, z nichž téměř třetinu spolklo Německo. (Tajovský, 2004; Holman, 2004)

Hrubý domácí produkt se během dvacátých let každoročně navyšoval a do roku 1929 narostl o necelých 42 %. Růst ekonomiky byl podporován politikou levných úvěrů a k penězům se tak lehce dostali burzovní spekulanti, kteří mohli své úvěry obratem investovat do rostoucího trhu s cennými papíry. Tuto skutečnost můžeme pozorovat také na ukazateli vývoje amerického akciového trhu Dow Jonesova Indexu (DJIA) na obrázku č. 5. Investovaly i samotné banky, jež neměly v bankovním systému USA určená jasná pravidla o tvorbě rezerv, a tak velkou část vkladů od věřitelů zpětně investovaly do akcií, které jim přinášely snadné zisky.

Obr. č. 5: Vývoj Dow Jonesova indexu v letech 1929-1938 (bez započítání inflace)

Převzato: Macrotrends.net, 2020

2.1.1 Velký krach a bankovní krize

Už od jara 1929 ekonomika zaznamenávala pokles ve výrobě, přestože ceny obchodovaných akcií stále rostly. Až do roku 1928 se vývoj burzovních indexů, jako např. DJIA, shodoval s reálným ekonomickým vývojem. Za rok 1929 se ale vývoj akciového trhu s realitou absolutně rozchází. Hodnota DJIA od konce roku 1928 až do srpna 1929, kdy dosáhl svého dosavadního maxima, vzrostla o 25,3 %. (Tajovský, 2004)

Krach burzy na Wall Street odstartovalo „černé úterý“ 24. října 1929, kdy se prodalo rekordních 12,9 milionu akcií. Tento trend pokračoval až do „černého čtvrtka“ 29. října, kdy se jich prodalo dokonce 16 milionů. Pokles hodnoty DJIA byl od svého maxima v srpnu do konce listopadu o 37,2 %. Celková ztráta na burzovních obchodech do poloviny listopadu se odhaduje na 30 miliard dolarů. (Tajovský, 2004)

Nejhorší etapa recese nastala po tom, co přerostla v bankovní krizi. Na podzim roku 1930 propukla první vlna bankovní paniky, kdy klienti ze strachu o solventnost své banky požadovali vyplatit své vklady. Banky, které měly velkou část svých aktiv uloženou v akciích, byly nuceny akcie prodávat, aby mohly pokrýt další a další výběry hotovosti. Tím se hodnota akcií stále více propadala a do prosince se oproti září DJIA propadl o 31,5 %. (Kohout, 2004)

Podobnou bankovní paniku zažili ve Spojených státech v roce 1907 ještě před založením Federálního rezervního systému (FED), kdy ale banky omezily hodnotu,

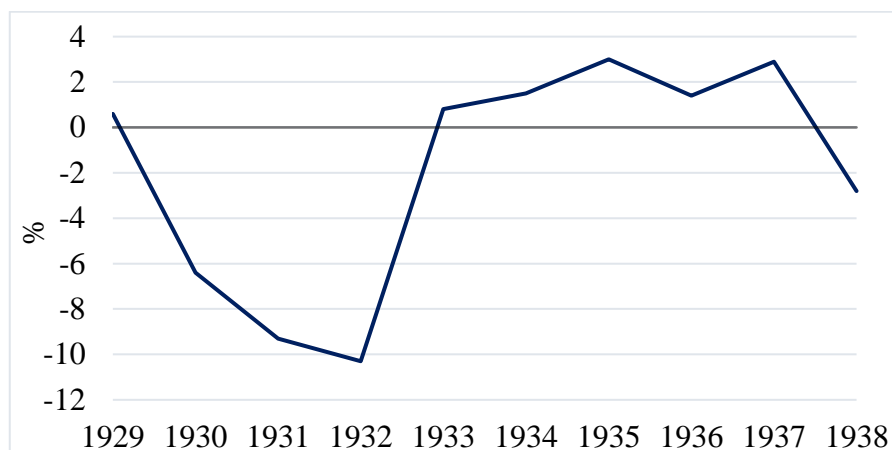
kterou mohli lidé ze svých vkladů vybírat. Pro tentýž krok se však banky tentokrát nerozhodly, protože předpokládaly, že jim FED poskytne potřebnou finanční injekci. To se ovšem nestalo a v roce 1931, kdy přišla další vlna bankovní krize, FED ze strachu z odlivu zlaté rezervy do Evropy dokonce zvýšil úrokové sazby, aby zachoval zlatý standard dolaru. (Holman, 2004)

Abychom pochopili, proč byl ekonomický propad tak hluboký, je třeba zmínit úlohu Federálního rezervního systému a jeho vliv na vývoj krize podrobněji. FED, jakožto centrální bankovní systém USA, byl založen, aby hrál roli věřitele v poslední instanci a zabránil bankovním panikám. Během dvacátých let snižoval úrokové sazby, čímž stimuloval ekonomický růst do přemrštěných rozměrů. Když se pak celý systém zhroutil, FED nadále důvěřoval ve zlatý standard. Namísto vypuštění nových peněz do ekonomiky, zaujal restriktivní postoj a zvýšil úrokové sazby za cenu udržení hodnoty dolaru v původním kurzu ke zlatu. (Borowski, 2012; Holman, 2004)

Banky, které často investovaly svá aktiva do akcií, byly nuceny zavírat své pobočky a velká část z nich krachovala. Důvěra v dolar byla tak mizivá, že když byla nucena ukončit činnost banka v malém městečku Tenino poblíž Seattlu, natiskli si místní obyvatelé dolary na překližku. Inspirovali tím i další města a časem se stejnými či podobnými dřevěnými penězi platilo ve 140 městech ve 29 státech. Jinde fungoval třeba barterový obchod. Jeden měl vajíčka, druhý náhradní díl do automobilu, jiný třeba hudební nástroj či kabát, který byl ochotný vyměnit za zboží, jenž na oplátku nabízel někdo jiný. (Vodička, 2009)

Dalším charakteristickým jevem Velké hospodářské krize byla deflace. Na obrázku č. 6 můžeme pozorovat její vývoj v průběhu let. Deflace měla ničivé dopady především pro farmáře, jejichž zemědělská produkce neměla skoro žádnou hodnotu. Někdy zaplatil farmář více peněz za benzín cestou na trh, než vydělal následným prodejem svých produktů. Zmírnit dopady deflace na americké farmáře pak pomohlo jedno z opatření vydaných vládou USA v rámci programu New Deal, jenž je podrobněji rozebrán v následující kapitole.

Obr. č. 6: Vývoj inflace v USA mezi léty 1929-1938

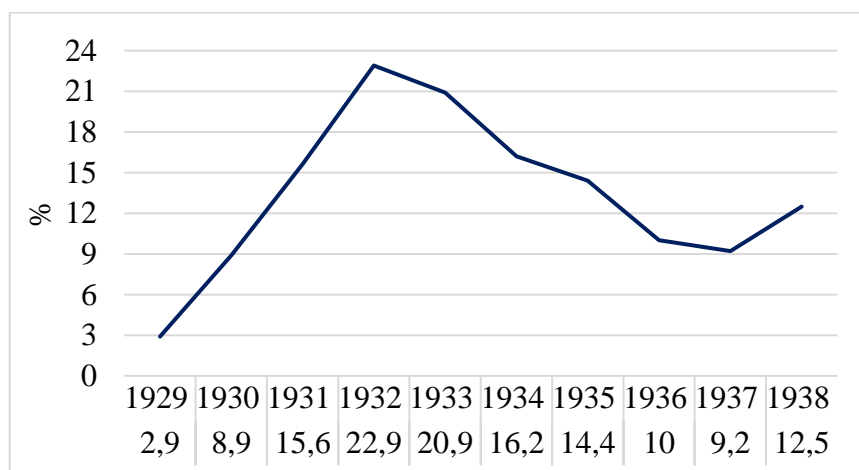

Zdroj: Amadeo, 2020a

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Faktory deflace a s ní související propad cen a omezení či přerušení výroby vedly k propouštění zaměstnanců. Nejvyšší průměrné roční míry nezaměstnanosti dosáhly Spojené státy v roce 1932, kdy bylo bez práce 22,9 % lidí. Celkový vývoj míry nezaměstnanosti je možné vidět na obrázku č. 7. Tyto hodnoty jsou samozřejmě pouhým průměrem. V některých městech, například v Toledo ve státě Ohio, to bylo mnohem horší. Nezaměstnanost zde dosahovala až 80 %.

Obr. č. 7: Míra nezaměstnanosti v USA mezi léty 1929-1938

Zdroj: Crafts & Fearon, 2010

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

2.1.2 New Deal

Během rostoucí krize probíhaly ve Spojených státech prezidentské volby. Proti republikánskému kandidátovi a tehdejšímu prezidentu Herbertu Hooverovi se postavil demokrat Franklin D. Roosevelt, který drtivě zvítězil a získal 42 z celkových 50 států. Roosevelt během své kandidatury kritizoval, jakým způsobem Hooverova vláda postupuje při řešení krize a zároveň představil New Deal, což byla jeho vize na oživení ekonomiky pomocí vládních výdajů na snížení nezaměstnanosti.

„Only thing we have to fear is fear itself. (Strach můžeme mít jen ze strachu samotného.)“ Franklin D. Roosevelt – inaugurační projev, 4. března 1933

Na jaře 1933, kdy krize dosahovala svého nejnižšího bodu, proběhla poslední vlna bankovní paniky a bankovní systém kolaboval. Prezident vyhlásil téměř okamžitě po své inauguraci na začátku března bankovní prázdniny, kdy neměli Američané po dobu čtyř dní přístup ke svým bankovním účtům a nemohli vybírat, vkládat ani převádět žádné peníze. Během této výluky se snažili zmírnit úpadek bankovního systému a vydali „Emergency Banking Act“, připravený ještě za Hooverovy vlády, díky němuž mohlo být zjištěno, v jakém stavu se banky skutečně nacházejí a zda jsou vůbec provozuschopné. Přibližně polovina bank, které operovaly před krachem, a ještě do té doby neukončili svou činnost, po skončení bankovních prázdnin znovu neotevřela. (Holman, 2004; Jabaily, 2013)

V následujících 100 dnech se povedlo prosadit řadu nových zákonů a opatření, jež měla pomoci vrátit ekonomickou mašinu Spojených států zpět na správnou kolej. Jednou z prvních věcí bylo zrušení prohibice, během níž utíkalo státu velké množství peněz na daních. Jako další na řadě byl program na výstavbu přehrad v údolí řeky Tennessee nebo série opatření a novel jako: „Agricultural Adjustment Act“, který měl za cíl stabilizovat ceny zemědělské produkce a usměrnit produkci. Cílem „National Industrial Recovery Act“ pak bylo zlepšení podmínek pro pracující dělníky a navýšení jejich platů. V neposlední řadě se americká vláda uchýlila i k devalvaci dolaru.

Navzdory výše uvedeným a dvanácti dalším zákonům krize pokračovala i nadále. Na jaře 1935 přišla druhá vlna zákonů, někdy nazývaná Druhý New Deal. Byla tak založena „Works Progress Administration“, která poskytovala práci nezaměstnaným. Ve stejném roce následovalo ještě vydání „Social Security Act“, jenž vytvořil nový

sociální systém finanční pomoci lidem v nezaměstnanosti, důchodcům a lidem s postižením. (Kindleberger, 1986)

Situace se příliš nezlepšovala a vysoké vládní výdaje neměly na zaměstnanost až tak zásadní vliv, jelikož se stále pohybovala nad 10 %. V roce 1937 pak ekonomika upadla zpět do recese, což je zachyceno na vývoji inflace a nezaměstnanosti na obrázcích č. 6 a č. 7. Výhodiskem z Velké hospodářské krize se pro USA stala až příprava na druhou světovou válku. Díky zbrojení se snižovala nezaměstnanost a za rok 1943 už byla průměrná míra inflace pouze 1,9 %.

2.2 Průběh krize v Československu

2.2.1 Ekonomická situace po první světové válce

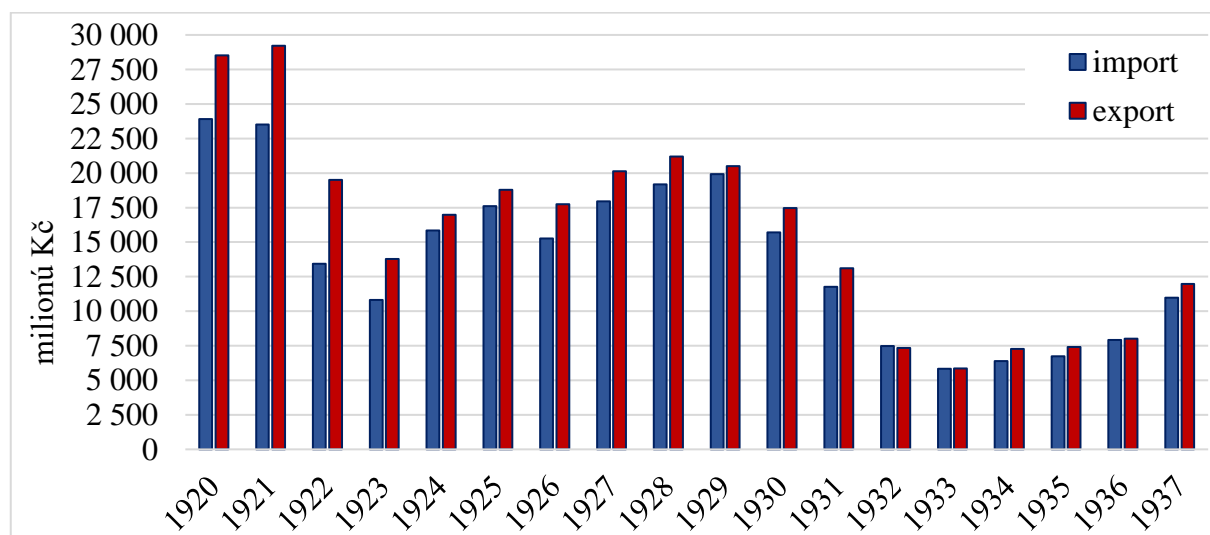
Československou republiku (ČSR), stejně jako ostatní evropské státy, sužovala na začátku dvacátých let inflace způsobená zásahy do peněžních zásob během první světové války. Směr vývoje československé ekonomiky byl řízen tzv. Rašínovou reformou, jež měla za cíl potlačit inflaci a vytvořit novou nezávislou měnu, která by byla následně zapojena do zlatého standardu. Prvním krokem bylo stažení téměř třetiny všech bankovek. To ale inflaci nezastavilo, a tak se přistoupilo ke zpřísnění měnové politiky a cílenému posilování kurzu koruny. V roce 1923, kdy Aloise Rašína po jeho tragické smrti vystřídal na postu ministra financí Karel Engliš, se upustilo od posilování kurzu koruny a její hodnota se pouze udržovala. V roce 1929 pak byla československá koruna zakotvena do zlatého standardu s hodnotou 44,58 miligramů zlata na jednu korunu. (ČNB, n.d.)

Struktura hospodářství nově vzniklého československého státu byla dána především silnou industrializací Českých zemí z dob Rakouska-Uherska. Podíl na světové průmyslové výrobě (per capita) byl mezi léty 1926 až 1929 1,7 %, což stavělo Československo na desáté místo v celosvětovém žebříčku. Jednotlivé části ČSR se v ekonomické vyspělosti a struktuře hospodářství značně lišily. Na rozdíl od průmyslových Českých zemí byly Slovensko a Podkarpatská Rus spíše zemědělsky orientované. Celkově v ČSR pracovalo roku 1930 v průmyslu 34,9 % a v zemědělství 34,6 % lidí. Na Slovensku to bylo 19,1 % v průmyslu a 56,8 % v zemědělství. Podkarpatská Rus pak zaměstnávala 11,9 % v průmyslu a 66,3 % v zemědělství. (Lacina, 1984)

Po konci první světové války se kromě přechodu od zbrojní a válečné výroby k výrobě mírové musely podniky více zaměřit na vývoz. Průmyslové kapacity Československa, jež činily 60–70 % kapacit původního Rakouska-Uherska, nebyl domácí trh schopen uživit. Navíc nově vzniklé státy, do kterých před válkou velká část československých výrobků směřovala, vztyčily celní bariéry, tudíž se s nimi hůře obchodovalo. Téměř třetinu veškerého vývozu ČSR tvořil textil a obuvnictví, na čemž měla velký podíl Baťaova obuv. Mimo vývoz se velké množství surovin i dováželo, a to z důvodu nedostupnosti některých základních průmyslových surovin, na něž bylo území Československa chudé. Provázanost se zahraničními trhy tak byla značná.

Nejvíce se v první polovině dvacátých let obchodovalo se sousedním Německem a se zeměmi bývalé monarchie. Československé zboží oproti německému zdražovalo, a to především kvůli silné deflaci v Německu po měnové reformě a navyšování kurzu koruny v rámci Rašínovy reformy. To mělo za následek pokles výroby a s ní i pokles exportu a importu, jak je vidět na obrázku č. 8. Z toho důvodu se v druhé polovině dvacátých let změnila struktura zahraničního obchodu. Německo i bývalé státy Rakouska-Uherska byly stále klíčovými obchodními partnery, ale jejich podíl na celkovém obrátu zahraničního obchodu ČSR se snížil. Naproti tomu se začalo více obchodovat s USA.

Obr. č. 8: Vývoj exportu a importu v Československu mezi léty 1920 až 1937

Zdroj: Lacina, 1984

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Ve druhé polovině dvacátých let se rozvíjela investiční a úvěrová činnost na československém trhu. Nejvíce se investovalo do nově se rozvíjejících oborů, jako například do elektrotechniky či chemického průmyslu. V existujících podnicích se kvůli konkurenčním tlakům ze zahraničí racionalizovala výroba, obnovovala se výrobní zařízení a přicházelo se s novými výrobními postupy. Všechny tyto inovace měly za cíl větší konkurenceschopnost československých výrobků na zahraničních trzích. Podniky potřebovaly k investicím do výroby značné finanční prostředky. Československé banky však neměly takový kapitál, aby mohly poskytovat vysoké dlouhodobé úvěry. Z toho důvodu si většina firem nemohla dovolit implementovat postupy hromadné výroby, které aplikoval ve svých továrnách třeba Tomáš Baťa. Velké podniky se za tímto účelem musely obracet do zahraničí, jako například Škodovy závody do UK, ze kterého dostaly postupně dvě půjčky celkem na 3,5 milionu liber. (Lacina, 1984)

V rámci racionalizace také docházelo k fúzím podniků nebo vytváření větších celků a kartelů, což zásadně monopolizovalo trh. Větší celky totiž mohly lépe konkurovat na zahraničních trzích. To neplatilo jen pro výrobní podniky, ale i pro bankovní sektor. Některé velké banky pak samy vytvářely koncerny jako například Živnostenská banka, která měla kapitálovou účast jak v ČKD, tak ve Škodových závodech. Dalším charakteristickým jevem meziválečného období byl větší zájem státu na fungování trhu. Často do něj zasahoval pomocí intervencí. (Kárník, 2003a)

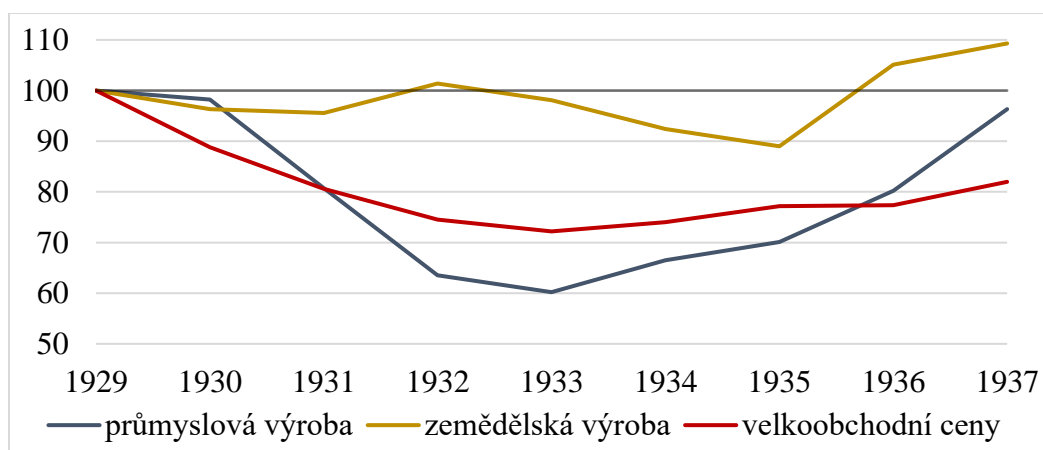
2.2.2 Nástup a průběh krize

Zatímco v oblasti průmyslu vrcholila v polovině roku 1929 investiční konjunktura, v zemědělství už se objevovaly náznaky krize. Ceny zemědělské produkce začaly klesat již v roce 1928 a tento trend pokračoval i v následujícím roce. Prudce se snížila hlavně cena cukrové řepy, která byla jednou z klíčových plodin československého zemědělství. Roku 1930 v reakci na propad cen vláda navýšila cla na zemědělskou produkci, což mělo za následek omezení obchodu se zemědělsky orientovanými státy jihovýchodní Evropy. Kvůli nižším tržbám byli zemědělci nuceni omezit své výdaje a tím se snižovaly tržby i průmyslovým celkům. Společně s tím klesal i export a import, jak je vidět na obrázku č. 8.

V porovnání s velkými světovými ekonomikami nastupovala v Československu krize spíše postupně, trvala déle a nebyla tak hluboká. Porovnání propadu hodnoty národního

důchodu ČSR s ostatními státy je možné vidět na obrázku č. 3. Celkově se průmyslová výroba v průběhu roku 1930 snížila o 10,8 %. Národní banka se proto rozhodla pro snížení úrokových sazeb. Podniky, které trpěly nedostatkem financí, přesto nebyly schopné splácet své úvěry. Zároveň jim také klesala hodnota akcií. Nejpostiženějšími byly podniky s největším poklesem exportu, tedy cukrovary a podniky orientované na výrobu textilu. (Lacina, 1984)

Obr. č. 9: Vývoj průmyslové a zemědělské výroby a velkoobchodních cen (1929=100)

Zdroj: Lacina, 1984

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Na jaře 1931 se zdálo, že došlo k zastavení poklesu a předpokládalo se tedy, že jde jen o další z běžných cyklických výkyvů v hospodářském cyklu. Opak byl však pravdou a po vypuknutí bankovní krize v sousedním Rakousku a Německu se začala situace rapidně zhoršovat. Právě krach rakouské banky Creditanstalt, měl na československé podniky o dost větší vliv než krach newyorské burzy, jelikož v ní mělo několik podniků vázán svůj kapitál. Díky bankovním krizím a devalvaci libry se přelila vlna bankovní paniky i na československé banky.

Nejhlubší bod krize nastal v Československu na jaře roku 1933, kdy průmyslová výroba dosáhla svého minima, a to 56 % oproti roku 1929, což můžeme pozorovat na obrázku č. 9. Na obrázku č. 8 je také vidět, že svého minima dosahoval i export a import. Jejich hodnota se k roku 1933 snížila oproti předkrizovému roku 1929 přibližně o 29 %. Nejvíce se na poklesu podílelo omezení vývozu do zemí střední a jihovýchodní Evropy. Právě balkánské země, které neměly dostatek finančních prostředků k placení svých závazků, přecházely na bezhotovostní způsoby placení, nejčastěji na clearing. V tomto

systemu se hodnota dodávek zboží zanašela na clearingový účet, který se vyrovnával vývozem zboží. ČSR na tento systém zpočátku nechtěla přistoupit, ale situace ji časem donutila. Velká hospodářská krize měla vliv i na strukturu zahraničního obchodu Československa. Z tabulky č. 2 je možno vyčíst, že podíl evropských států na obratu zahraničního obchodu se mezi roky 1929 a 1934 snížil o 7,4 %. Oproti tomu rostl podíl vzdálenějších trhů, především amerických a asijských. V rámci Evropy se zvýšil podíl obchodu se státy zlatého bloku, které se stále držely zlatého standardu. Naopak klesal podíl klíčového partnera Německa a zemí bývalého Rakouska-Uherska. (Lacina, 1984)

Tab. č. 2: Procentuální podíl zemí na obratu zahraničního obchodu Československa

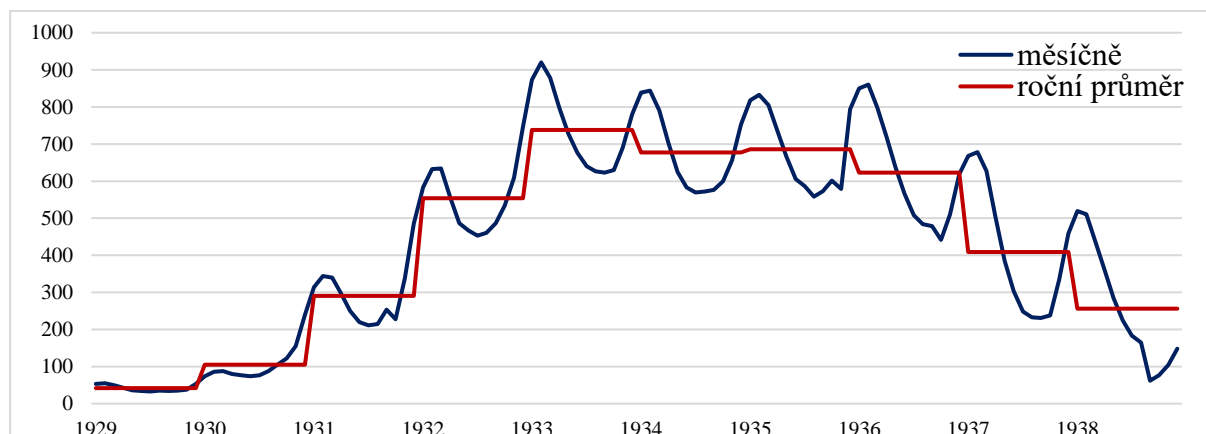
	1929	1933	1934
Evropa	85,4	80	78
Německo	22,2	18,7	20,5
Státy zlatého bloku	16,3	21,8	20,9
Severní a Jižní Amerika	9,2	11,9	11,6
Asie	3,1	4,6	6,2

Zdroj: Lacina, 1984

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Také nezaměstnanost v ČSR dosáhla vrcholu v roce 1933, kdy bylo v průměru 738 000 lidí bez práce. Z hlediska celkového průměru tak dosáhla míra nezaměstnanosti téměř 25 %, přičemž v průmyslu dosahovala až 31 %. Naopak po roce 1934 začala pomalu klesat, především díky strojírenskému průmyslu, kde se díky zbrojním zakázkám začalo opět vyrábět ve velkém. Podrobněji vývoj počtu nezaměstnaných ukazuje obrázek č. 10.

Obr. č. 10: Počet nezaměstnaných v Československu mezi léty 1929-1938 (v tisících)

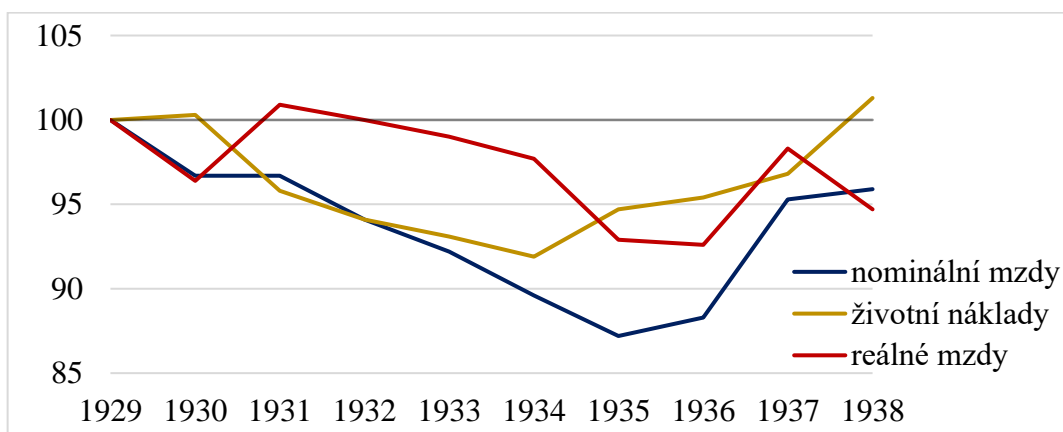
Zdroj: Lacina, 1984

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Kromě státní pomoci se pro nezaměstnané pořádaly i stravovací akce a zřizovaly se různé ubytovny. Další formou podpory byly poukázky na jídlo, které Komunistická strana Československa (KSČ) svojí rétorikou překřtila na tzv. „žebračky“. Celkově tyto typy podpor komunisté zavrhovali a namísto toho organizovali protesty, stávky a pochody. KSČ přišla s vlastním návrhem požadavků, které se však naprosto rozcházely s realitou. Mimo vyplácení podpory nezaměstnaným v plné výši jejich předchozího platu navrhovali například zkrácení pracovní doby s nezměněnou mzdou, poskytování jídla pro celou rodinu zaměstnance zdarma, a dokonce placení zaměstnancova nájmu. Prostřednictvím milionářské daně měly finanční prostředky poskytnout majetnější vrstvy obyvatelstva. I samo vedení KSČ snad vědělo, že by tento systém neobstál a těmito výroky se snažilo jen získat svůj budoucí elektorát. Velká hospodářská krize celkově KSČ velmi pomohla v jejich politickém programu třídního boje. Komunistům nahrávaly i zkratové incidenty, kdy se na několika jimi organizovaných protestech střílelo do demonstrujících. (Kárník, 2003b)

Obrázek č. 11 ukazuje, jak se měnily mzdy a životní náklady v průběhu krize. Kromě propouštění a snižování mezd docházelo také k částečné nezaměstnanosti, kdy chodili zaměstnanci do práce třeba jen třikrát týdně. Krácení mezd se nevyhnulo ani státním zaměstnancům – od policistů až k prezidentu Masarykovi.

Obr. č. 11: Vývoj nominálních mezd, reálných mezd a životních nákladů (1929 = 100)

Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

2.2.3 Řešení krize

V prvorepublikovém politickém spektru se střetávaly dva základní ekonomické přístupy. Agrárníci, kteří hledali příčinu hospodářského propadu v krizi zemědělství, se snažili prosadit opatření, která by byla schopna vrátit do normálu sektor zemědělství. Zasadili se například o zavedení vyšších cel pro dovoz zemědělské produkce. Následně se snažili zvýšit výnosnost zemědělské činnosti a ozývaly se i hlasy, které navrhovaly státem řízené zemědělství. Oproti tomu stála skupina kolem Živnostenské banky, jež měla v politickém spektru první republiky značný vliv. Snažila se zasadit o minimální přímé zasahování státního aparátu do trhu. Za nejdůležitější pak považovala udržení hodnoty exportu, čímž v podstatě lobovala za zájmy exportního průmyslu. Ten byl výrazně postižen předchozími opatřeními, které se snažili ochránit domácí zemědělce celními bariérami. Pomoc podnikům přišla v roce 1931 díky přijetí zákona o pomoci zahraničnímu obchodu. Následoval zákon o kartelech, jenž nabyl platnosti roku 1933, a který upravoval monopolizaci československého průmyslu a zemědělství. (Lacina, 1984)

Dalším, o co se skupina kolem Živnostenské banky snažila, bylo udržení hodnoty československé koruny na současné paritě, což se postupně rozcházelo s představami průmyslových výrobců. Nadhodnocená koruna totiž způsobovala těžkosti na zahraničních trzích. Během roku 1933 přišel Karel Engliš s myšlenkou devalvace koruny. Inspiroval se nejspíše Spojenými státy, kde došlo k devalvaci dolaru právě v roce 1933. Ke snížení parity československé koruny došlo až v únoru 1934, kdy z původních 44,58 mg zlata na jednu korunu došlo k snížení na 37,15 miligramů, což bylo o 16,7 % méně. O dva roky později došlo ještě k jednomu snížení parity, a to v reakci na devalvaci franku. Tentokrát se obsah zlata snížil na 31,21 miligramů. Exportu to ale příliš nepomohlo, jak je vidět na obrátku č. 8. (Krátký, 1997; Lacina, 1984)

Kromě zemědělců a průmyslníků potřebovaly státní pomoc i banky, které byly ohroženy bankovní krizí. Stát proto uzákonil sanační opatření, díky nimž u nás na rozdíl od jiných států nedocházelo k bankovním krachům. Banky razantně omezily provozní i investiční úvěry a nasadily přehnaně vysoké úrokové míry. V Českých zemích se pohybovaly v průměru kolem 6-11 % a na Slovensku dosahovaly dokonce až 15 %. Většina podniků si tak nemohla dovolit ani provozní úvěr, natož pak investiční.

Úrokové míry se následně musely na dvakrát snižovat vždy o 0,5 %, nejprve na jaře 1933 a později v roce 1935, jelikož první snížení nepřineslo kýžený efekt. Příliš vysoké úrokové míry byly jedním z hlavních faktorů, kvůli nimž byla krize v ČSR tak táhlá oproti jiným světovým ekonomikám. Dalšími faktory potom byly struktura průmyslové výroby a silná závislost na zahraničních trzích. (Kárník, 2003b).

Státní pomoc bankám, stejně jako další opatření proti krizi výrazně zatížily státní rozpočet, jak ukazuje tabulka č. 3. Od roku 1932 tak docházelo jednak k vypisování nových daní, ale také k navyšování některých původních daní, především pak spotřebních daní a daně z obratu. Dále byly omezeny rozpočty sektorů školství, kultury a zdravotnictví. Podařilo se tak snížit schodek na pouhých 1 890 milionů Kč, tedy o 40 % proti roku 1931.

Tab. č. 3: Vývoj státního rozpočtu Československa v letech 1929-1934 (mil. Kč)

	1929	1930	1931	1932	1933	1934
Příjmy	10 444	9 645	9 133	8 368	7 379	7 492
Výdaje	10 275	9 928	12 260	10 258	9 588	8 880
Schodek	+169	-283	-3 127	-1 890	-2 209	-1 388
státní dluh	32 670	33 354	34 654	35 437	37 325	38 151

Převzato: Lacina, 1984

Ani roky 1935 a 1936 nepřinášely potřebné oživení ekonomiky. Ačkoliv se situace zlepšovala, nezlepšovala se dostatečně rychle. Přestože roku 1937 začala hodnota exportu výrazněji stoupat, dosahovala pouze 56 % předkrizové hodnoty. Vzpamatovávala se navíc jen některá průmyslová odvětví – především ta specializující se na válečnou výrobu, jelikož blížící se konflikt už visel ve vzduchu.

3 Škodovy závody

3.1 Stručná historie Škodových závodů

3.1.1 Největší zbrojovka monarchie

Základním kamenem Škodových závodů byla pobočka Sedleckých železáren původně sídlící ve Starém Plzenci, kterou v Plzni roku 1859 otevřel rod Valdštejnů. Již od založení podniku panovaly neshody v jeho řízení. Konflikty s majiteli měl i někdejší hlavní inženýr podniku Emil Škoda, jemuž se nelíbila absence investic a přílišná orientace na zisk. Situaci v té době třicetiletý Škoda vyřešil odkoupením podniku, jenž od roku 1869 nese jeho jméno. (Janáček, 1978; Krátký, 1997)

Ihned po odkoupení začal Škoda do podniku masivně investovat a došlo k výstavbě nových částí továrny. S podnikem zároveň rostlo i město Plzeň jakožto nové průmyslové centrum. S přibývajícím neklidem koncem 19. století začal být na evropském kontinentu kladen větší důraz na výrobu zbraní. Škodovy závody se zaměřily na výrobu děl, jež se snažily inovovat. Hlavně díky spolupráci s monarchií se stala Škodovka její největší zbrojovkou. (Janáček, 1978; Krátký, 1997)

Dalším milníkem v historii závodů byl konec roku 1899, kdy se z podniku stala akciová společnost. Kapitál závodu, jehož hodnota byla 25 milionů korun, byl převeden do 125 000 kusů akcií o nominální hodnotě 200 Kč. Emil Škoda si ponechal 65 000 ks. Vývoj počtu akcií a kapitálu společnosti je uveden v tabulce č. 4. (Krátký, 1997)

Tab. č. 4: Historické navyšování akciového kapitálu Škodových závodů do roku 1941

Datum	vydáno akcií	nominální hodnota (Kč)	celkem akcií	Kapitál (Kč)
24. 04. 1911	25 000	200	150 000	30 000 000
20. 11. 1912	25 000	200	175 000	35 000 000
02. 08. 1913	25 000	200	200 000	40 000 000
04. 07. 1914	10 000	200	210 000	42 000 000
01. 05. 1916	15 000	200	225 000	45 000 000
22. 12. 1916		320	225 000	72 000 000
25. 09. 1919	225 000	320	450 000	144 000 000
01. 10. 1921	156 250	320	606 250	194 000 000
30. 05. 1923	18 750	320	625 000	200 000 000
29. 01. 1937	62 500	320	687 500	220 000 000
08. 07. 1941		1000	687 500	687 500 000

Převzato: Krátký, 1997

Vznik „Akciové společnosti dříve Škodovy závody“ umožnil další investice díky zvýšení kapitálu. Počátkem 20. století se začaly produkty Škodových závodů prosazovat i ve světě. Často zmiňovanými příklady jsou zdymadla v Suezském průplavu a niagarská hydrocentrála. (Janáček, 1978; Jíša & Nohejl, 1959)

3.1.2 Budování koncernu pomocí francouzského kapitálu

S koncem první světové války, a tedy i koncem masivního zbrojení, došlo k celkovému útlumu výroby ve Škodovce. Vysoké investice do zbrojních kapacit během první světové války byly příčinou toho, že se podnik topil v dlužích. Původním plánem bylo závody zestátnit pomocí socializace, tedy převedením společnosti do rukou zaměstnanců. Z toho nakonec sešlo a Škodovka se spojila s francouzským koncernem Schneider et Cie, který držel rozhodující podíl v podniku až do roku 1938. (Janáček, 1978; Krátký, 1997)

Ačkoliv výroba zbrojního charakteru pokračovala po roce 1918 i nadále, bylo třeba, aby se podnik začal orientovat i na jiná odvětví. Škodovka se tak pustila do výroby parních lokomotiv, které zanedlouho začala vyvážet i do zahraničí. K dalšímu rozšíření portfolia o parní kotle, plynové motory, čerpadla aj. došlo začátkem dvacátých let, kdy splynuly Škodovy závody se Spojenými strojírnami sídlícími v Praze. Škodovka dále rostla do podoby koncernu a skupovala jiné podniky, které vyplňovaly mezery v její výrobě. To vedlo ke značnému nárůstu výrobních kapacit a větší poptávce po zaměstnancích, jejichž počet až do konce roku 1929 každoročně rostl. V roce 1925 se do koncernu zařadila i známá mladoboleslavská automobilka Laurin & Klement. Během budování koncernu došlo i ke změně loga na dodnes používaný okřídlený šíp. Růst podniku vrcholil koncem dvacátých let a v roce 1929 dosáhl podnik nejvyššího zisku za celé období mezi světovými válkami. Následující vývojová etapa Škodovky během Velké hospodářské krize bude podrobněji popsána v samostatné kapitole. (Janáček, 1978; Krátký, 1997; Jíša & Nohejl, 1959; Jíša & Vaněk, 1962)

3.1.3 Nacisté ve správní radě Škodovky

Po mnichovské dohodě dokončoval podnik, v té době stále ještě většinově vlastněn francouzským koncernem Schneider, objednávky zbraní do Sovětského svazu (SSSR), se kterým od poloviny třicátých let spolupracoval se souhlasem tehdejšího ministra vnitra Edvarda Beneše. (Janáček, 1978)

Již začátkem roku 1939 neměl Schneider ve Škodovce žádný vlastnický podíl a krátce po zřízení protektorátu došlo k převzetí podniku Němci a zapojení do koncernu Reichswerke Hermann Göring. Škodovka tak opět vyráběla zbraně, tentokrát pro říšskou armádu, přičemž ostatní výroba byla potlačena. Adolf Hitler dokonce roku 1940 poslal tehdejšímu prezidentovi podniku a vysokému funkcionáři SS děkovný dopis, ve kterém si pochvaloval české zbraně použité při okupaci Francie. (Krátký, 1997)

Přestože byla plzeňská část Škodovky během války několikrát bombardována, znatelně poškozena byla až na samém konci války v roce 1945, kdy ji bombardovalo americké letectvo. Zničeny při tom byly téměř tři čtvrtiny plzeňského závodu. Škodám na majetku se nevyhnuly ani další závody, ať už bombardováním nebo záměrným ničením ze strany ustupujících nacistických vojáků. (Jadrný, 2017; Janáček, 1978)

3.1.4 Znárodnění a rozpad koncernu

Prvním úkolem poválečné Škodovky byla obnova plzeňské části podniku, která v té době zaměstnávala více než polovinu z celkového počtu zaměstnanců koncernu. Koncem roku 1945 bylo rozhodnuto, že bude podnik převeden do vlastnictví státu, kde zůstal až do sametové revoluce roku 1989. Podnik tak mohl začít plnit letité plány diktované socialistickým režimem. Postupně docházelo k reorganizaci Škodových závodů a z koncernu byly postupně vyčleňovány jednotlivé závody, přičemž v roce 1950 bylo z původního koncernu již 17 různých podniků. Větší důraz na specializaci výroby pak pokračoval i během 60. let. (Janáček, 1978; Krátký, 1997)

Hlavním výrobním artiklem byla kolejová vozidla – lokomotivy a tramvaje. Vzhledem k politické orientaci Československa na SSSR putovaly výrobky mimo tuzemský trh převážně do zemí východního bloku. Došlo také k přejmenování podniku na „Závody V. I. Lenina v Plzni“. V zahraničí však tento název odběratele příliš neoslovoval, a proto byl pro export používán původní název, jenž se časem vrátil i na tuzemský trh.

3.1.5 Dvojitá privatizace Škodovky

Během 90. let bylo zprivatizováno mnoho podniků dříve vlastněných státem. Tento osud neminul ani Škodovku, která se tak dostala do rukou Lubomíru Soudkovi, v té době držícímu většinový dvacetiprocentní podíl akcií. Podnik se za jeho éry zadlužil a dostal se do platební neschopnosti. Po krachujícím podniku převzal výrobu a zaměstnance nově vzniklý ŠKODA Holding. Konkurs Škody a.s. byl vyhlášen

12. září 2001 a trval dlouhých 12 let. Věřitelům byl uznán nárok na 5,4 miliardy korun, ale vyplaceno jim nakonec bylo pouze 577 milionů. („12letý konkurz plzeňské Škody končí“, 2013; Kubátová, 2017)

Při druhé privatizaci v roce 2003 se podnik dostal do rukou Appian Group, která financovala nákup Škodovky z peněz získaných z privatizace Mostecké uhelné. Podnik získali představitelé Appianu pod cenou za pouhých 800 milionů korun. Ještě téhož roku prodala Škodovka tři své dceřiné společnosti, ŠKODA JS, ŠKODA Hutě a ŠKODA Kovárny, ruské firmě OMZ Power Machines za 1,3 miliardy Kč. V následujících letech pokračoval odprodej dalších dceřiných společností, jako například ŠKODA Gear, ŠKODA TS nebo ŠKODA Výzkum. (Kubátová, 2017; „Škoda Holding prodala tři dceřiné firmy do Ruska“, 2003)

Další na řadě byla divize energetického strojírenství ŠKODA Power, kterou v roce 2009 koupil jihokorejský koncern Doosan za 11,5 miliardy. Z původního koncernu Škodovky toho do dnešní doby už příliš mnoho nezbylo. Dnešní podoba Škodovky, tedy ŠKODA Transportation a.s., se po prodeji ŠKODA Power omezila pouze na výrobu kolejových vozidel a trolejbusů. („Škoda Holding se omezí na dopravní vozidla“, 2019; „Korejská Doosan koupí českou Škoda Power“, 2009)

Akcionáři Škodovky dlouhou dobu jednali o prodeji s čínskou firmou CRRC. Tato jednání ale zkrachovala, a tak o podnik projevil zájem Daniel Křetínský. Nakonec stoprocentní podíl ŠKODA Transportation a.s. v roce 2017 za 8,3 miliardy korun koupil majitel holdingu PPF Group Petr Kellner. V roce 2019 pak desetiprocentní podíl prodala PPF firmě Michala Koreckého, který byl jedním z akcionářů Škodovky ještě před koupí PPF. (Klímová, 2017; Zenkner, 2018)

3.2 Velká hospodářská krize ve Škodových závodech

3.2.1 Podnikové finance

Do třicátých let dvacátého století vstoupil koncern Škodovky s nejvyššími zisky, kterých od konce první světové války dosáhl. Zaměstnával nejvíce dělníků a úředníků ve své historii a těžil z konjunktury dvacátých let. Ještě během roku 1930, kdy už byla některá průmyslová odvětví v tísní, měla Škodovka stále dostatek objednávek a dosáhla svého maximálního zisku v meziválečném období. (Janáček, 1978; Jíša & Vaněk, 1962)

Zásadní ránou pro Škodovku, která byla silně exportně orientovaná, bylo ochromení zahraničních zakázek. U většiny států, s nimiž koncern obchodoval, docházelo k navyšování cel na zahraniční produkci a omezování volného pohybu deviz. Koncern měl z toho důvodu problémy dokončit dvě zásadní rozjednané zakázky do Rumunska a Jugoslávie. Omezení pohybu deviz mělo také za následek neschopnost některých obchodních partnerů koncernu platit transakce penězi, a proto stále častěji docházelo k bezhotovostním způsobům platby. Nejprve měl koncern zájem jen o suroviny, které mohl následně využít ve výrobě. Ne vždy však měly státy, se nimiž koncern obchodoval, možnost tyto suroviny poskytnout, a proto se Škodovka rozhodla v roce 1932 založit společnost Ompopol. Ta zprostředkovávala obchody se surovinami od států se slabou platební schopností. Impulsem k založení Ompopolu byla výše zmíněná zbrojní dodávka do Jugoslávie. Jugoslávská strana se snažila ze začátku své závazky splácet, ale časem upadla do platební neschopnosti, a tak namísto penězi začala platit objednávku tabákem. (Diestler, 2010; Jíša & Vaněk, 1962; Krátký, 1997)

Finanční tíseň začala na koncern doléhat až v polovině roku 1931. V tomto roce vyinkasoval koncern zisk pouhých 9,2 milionu, což byl propad o více než 86 % oproti vrcholnému roku 1930. Značný vliv na to měly především výše zmíněné objednávky do Jugoslávie a Rumunska. Koncem roku se koncern dohodl s Československem na státní půjčce v hodnotě 250 milionů Kč. Oproti půjčce byly vydány dlužní úpisy s úrokovou mírou 6,5 %. Ministerstvu financí navíc připadlo právo na 120 000 kusů akcií podniku, čímž došlo k ještě větší provázanosti Škodovky a státu. Půjčka nezahojila podnik úplně, pomohla mu však překonat ty nejtěžší chvíle. (Diestler, 2010; Jíša & Vaněk, 1962)

Tab. č. 5: Zisky, tantiémy a dividendy ve Škodových závodech mezi léty 1929-1937

Rok	zisk (Kč)	tantiémy (Kč)	dividendy (Kč)	počet akcií (ks)	Kč/1 ks akcie
1929	67 080 872,70	5 780 087,27	56 250 000	625 000	90
1930	67 831 251,67	5 783 125,17	56 250 000	625 000	90
1931	9 232 085,26			625 000	
1932				625 000	
1933				625 000	
1934	11 239 948,42	123 994,85	18 125 000	625 000	29
1935	39 647 266,76	2 964 726,65	34 375 000	625 000	55
1936	44 867 142,15	3 486 714,20	38 437 500	625 000	62
1937	60 919 600,37	4 991 960	49 500 000	687 500	72

Převzato: Jíša & Vaněk, 1962; Krátký, 1997

Poprvé se tak v roce 1931 nevyplácely tantiémy ani dividendy, což se opakovalo i v následujících dvou letech, jak můžeme vidět v tabulce č. 5. V té době se také generální ředitel Karel Loevenstein vzdal svého platu. (Diestler, 2010)

Úplně nejhorší byl pro Škodovku rok 1932, kdy koncern poprvé nevykazoval žádný zisk. Počet zaměstnanců dosáhl svého minima a o každou objednávku musel koncern bojovat se svým největším konkurentem ČKD. Kritičnost situaci můžeme vyčíst i z faktu, že se Karel Loevenstein snažil najít finanční pomoc i u v té době znepřátelené Živnostenské banky. V tabulce č. 6 můžeme vidět, že v roce 1933 dosáhl koncern vůbec nejnižšího obratu. Pokles však nebyl tak zásadní jako mezi roky 1931 a 1932. Během roku 1933 se situace začala pomalu zlepšovat a ke konci roku generální ředitel predikoval, že se hospodářská krize zastavila.

Tab. č. 6: Vývoj fakturovaného obratu Škodových závodů mezi léty 1930-1934

Rok	obrat (Kč)
1930	1 631 844 950,00
1931	1 206 354 865,38
1932	654 186 962,85
1933	594 726 187,19
1934	789 910 956,49

Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Během roku 1934 byla situace ještě příznivější. Zlepšení můžeme pozorovat i na zvýšení obratu v tabulce č.6, a to o téměř 200 milionů oproti přechozímu roku. Způsobeno to bylo především přibývajícimi objednávkami, což mělo pozitivní vliv na rostoucí počet zaměstnanců. Do roku 1936 se počet zaměstnanců oproti nejnižšímu bodu v roce 1933 téměř zdvojnásobil. (Jíša & Vaněk, 1962)

Objednávky ze zahraničí každoročně narůstaly a v roce 1935 se podařilo dokončit ve změněné podobě zbrojní objednávku do Rumunska. Především díky této zakázce převýšily zahraniční objednávky tuzemské. Tento trend pokračoval i nadále a zahraniční objednávky se stále navyšovaly, což bylo způsobeno především narůstajícím zbrojením kvůli stále razantnějším politickým třenicím na evropském kontinentu. Poměr mírové a zbrojní výrobě se tak v roce 1936 poprvé od konce první světové války překloupil ve prospěch zbrojní. (Diestler, 2010; Jíša & Nohejl, 1959)

3.2.2 Konflikty s Živnostenskou bankou a ČKD

Třicátá léta byla charakteristická také konfliktem Škodových závodů s Živnostenskou bankou (Živnobankou), která byla do té doby nejdůležitějším partnerem koncernu z finančního sektoru. Konflikt se budoval postupně a měl více příčin, přičemž hospodářské neshody střídaly politické. V čele podniku stál v té době Karel Loevenstein, přítel Karla Engliše, jenž za první republiky opakovaně zastával funkci ministra financí a v druhé polovině 30. let byl i guvernérem Národní banky československé. Kromě Engliše bylo vedení koncernu napojeno i na další politické představitele. Největší zastoupení ve správní radě Škodovky měla agrární a národnědemokratická strana. Navíc od začátku dvacátých let udržovala správní rada těsný vztah s vrcholnými pracovníky ministerstva národní obrany. (Diestler, 2010; Janáček, 1978)

Napětí mezi Škodovkou a Živnobankou se budovalo už během dvacátých let, kdy Škodovka začínala hledat jiné bankovní subjekty k poskytování úvěrů. V roce 1923 proběhla první anglická půjčka, díky které mohl podnik zafinancovat svoji expanzi. Následovala druhá anglická půjčka v roce 1926 a v roce 1930 pak třetí. Tyto zahraniční půjčky si můžeme vykládat jako snahu o vymanění se z finanční závislosti na Živnobance. (Jíša & Vaněk, 1962)

Další třetí plochou byl společný kapitálový vstup Živnobanky a Škodovky do Anglo-československé banky (Anglobanky), která v té době patřila výhradně Bank of England. V roce 1930 vznikla za pomoci Karlů Loevensteina a Engliše fúzí Anglobanky, Pražské úvěrní a České komerční banky Anglo-Pragobanka, která byla považována za protiváhu silné Živnobanky. Následně došlo k odkoupení akciového podílu Živnobanky Škodovkou a předseda Živnobanky Jaroslav Preiss kvůli tomu odstoupil ze správní rady Škodovky, kde do té doby působil. Zástupce Živnobanky pak ve správní radě Škodových závodů nevystřídal nikdo jiný než Karel Engliš. Dalším ohniskem konfliktu byl fakt, že měl Preiss velký vliv v Českomoravské-Kolben-Daněk (ČKD), která s Živnobankou úzce spolupracovala. Škodovka se svým největším tuzemským konkurentem ČKD vedla spory ohledně pokusu ČKD převzít brněnskou Zbrojovku, což byla další z příčin rozkmitření Škodových závodů s Živnobankou. (Diestler, 2010; Jíša & Vaněk, 1962)

V roce 1933, kdy měla Škodovka vůbec nejnižší obrát, se utkaly s ČKD o stavbu cukrovarů na území dnešního Íránu. Škodovka nakonec zakázku získala, ale z důvodu konkurenčního boje ji vzala pod cenou. Tento krok vztahu obou konkurentů nijak nepřilepšil a pokračoval dohadováním v tisku, které nakonec vyústilo až k soudnímu jednání. To bylo po vyjednávání Loevensteina a Preisse ukončeno a koncem roku 1934 se Škodovy závody s ČKD dohodly na kartelovém rozdělení domácích odbytišť, jež začalo platit na jaře následujícího roku. Navíc vznikl ještě jeden kartel na dodávky pro Československé státní dráhy, ve kterém se ke Škodovce a ČKD připojily i další významné československé strojírenské podniky. (Diestler, 2010; Jíša & Vaněk, 1962)

3.2.3 Zaměstnanost

Škodovka se během krize, stejně jako ostatní podniky v Československu, nevyhnula propouštění svých zaměstnanců. Ke konci roku 1929 měl koncern přes 37 000 zaměstnanců, což byl nejvyšší počet v historii podniku. Během let krize se ze Škodovky vrátilo domů bez práce téměř 22 000 dělníků a 4000 úředníků. Propuštění však nebyl jediný způsob, jak zaměstnanci nevyplácet mzdu. Dělníci byli vysazováni z práce, zkracoval se pracovní týden a snižoval se jim týdenní pracovní fond. Propouštění zaměstnanců pochopitelně nezůstalo bez odezvy. Docházelo k protestům, stávkám a demonstracím, které byly povětšinou organizované KSČ. Ke konci roku 1931 pracovalo v koncernu 19 050 dělníků a 4889 úředníků, což byl pokles o 2782 dělníků a 1537 úředníků za půl roku. Celkově se pak snížil počet zaměstnanců oproti začátku roku 1930, kdy Škodovka zaměstnávala rekordních 37 388 pracovníků, na 23 939. To byla více než jedna třetina propuštěných za necelé dva roky. (Jíša & Vaněk, 1962)

Trend propouštění pokračoval i během dalších let. Zaměstnanost dosáhla svého dna koncem roku 1932, kdy v koncernu pracovalo pouze 12 746 pracovníků a zároveň nejméně dělníků od vypuknutí krize. Nejméně úředníků pracovalo pro Škodovy závody v prosinci 1933, a to 2861. To lze vysvětlit tím, že se postupně začínalo pracovat na nových zakázkách a bylo potřeba spíše dělníků než úředníků. Jejich počet začal růst už počátkem roku 1934, v únoru jich nastoupilo zpět do práce okolo 500. Celkový vývoj počtu zaměstnanců je podrobněji zpracován v tabulce č. 7 a na obrázku č. 12.

S přibývajícímí zakázkami, které byly především zbrojního charakteru, se snižovala nezaměstnanost. V roce 1938 zaměstnával koncern dokonce ještě více zaměstnanců než

před vypuknutím hospodářské krize, a to 49 821, z toho 42 676 dělníků a 7145 úředníků. (Krátký, 1997)

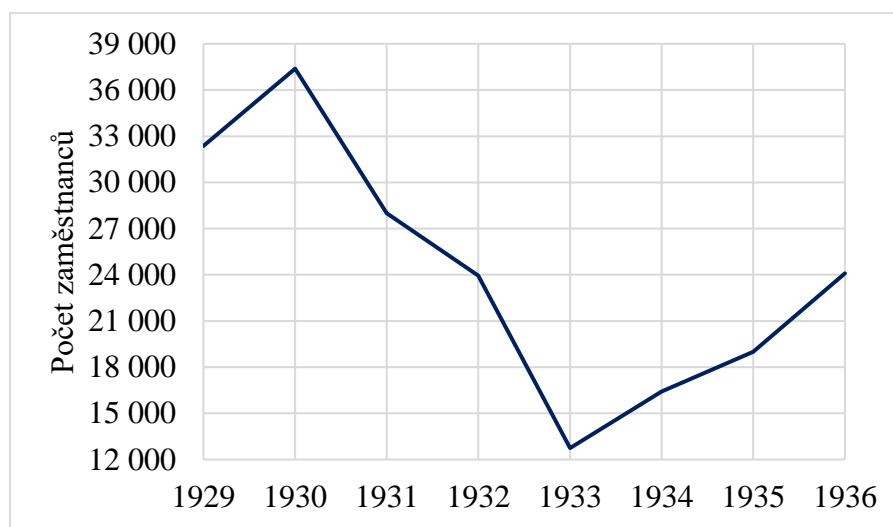
Tab. č. 7: Počet zaměstnanců Škodových závodů v letech 1929-1936 (k začátku roku)

	Celkem	dělníků	Úředníků
1929	32 374	-	-
1930	37 388	30 618	6 770
1931	27 997	22 100	5 897
1932	23 939	19 050	4 889
1933	12 746	8 950	3 796
1934	16 411	13 550	2 861
1935	19 000	16 000	3 000
1936	24 100	20 000	4 100

Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962; Janáček, 1978

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Obr. č. 12: Počet zaměstnanců Škodových závodů v letech 1929-1936 (k začátku roku)

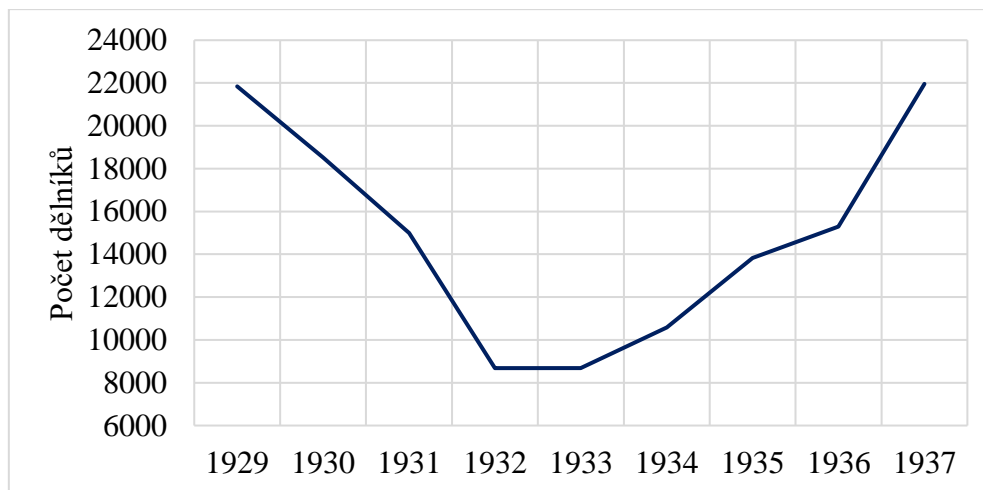
Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962; Janáček, 1978

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Pokud bychom se zaměřili konkrétně na plzeňský závod, jen během první poloviny roku 1930 bylo v Plzni propuštěno téměř 3000 dělníků a jejich propouštění pokračovalo i po zbytek roku kdy se ustálilo na přibližně 15 000 dělnících. To znamená, že bylo v plzeňské části koncernu propuštěno přibližně 30 % dělníků jen během roku 1930. Zaměstnanost v závodě pak začala růst až v druhé polovině roku 1933 a rostla dále i v následujících letech. Úrovně dělníků, kteří pracovali v plzeňském závodě před

vypuknutím krize, dosáhl závod až v polovině roku 1937. Vývoj počtu zaměstnanců v plzeňském závodě je vidět na obrázku č. 13. (Jíša & Vaněk, 1962)

Obr. č. 13: Počet dělníků v plzeňském závodě mezi léty 1929-1937 (k polovině roku)

Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

3.2.4 Mzdy

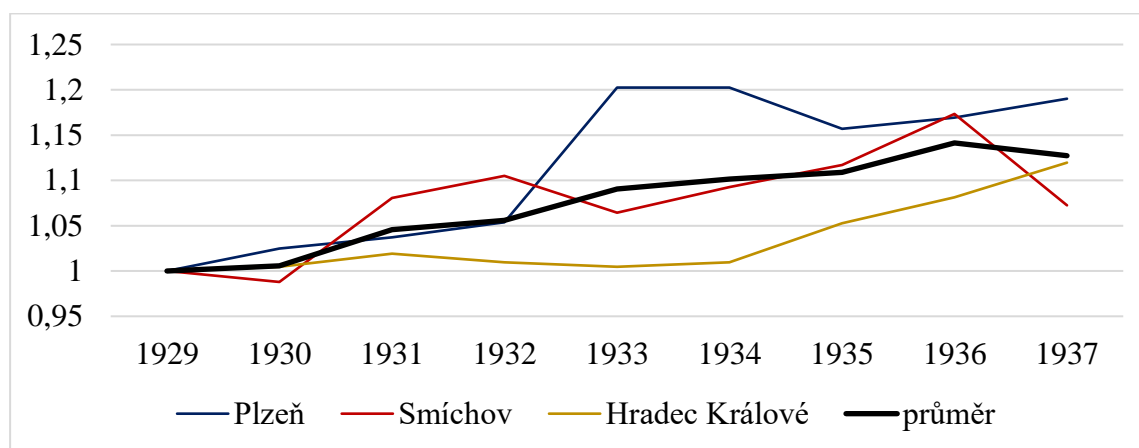
Již v roce 1930, kdy Škodovy závody dosahovaly svého maximálního obratu, se začalo s úsporou mzdových nákladů, a to především díky racionalizaci výroby. Ve výroční zprávě za rok 1930 pak koncern uvádí, že jen díky racionalizaci se na mzdách ušetřilo 70 milionů Kč. Díky racionalizaci také vzrostl počet zaměstnaných žen v koncernu. Změnil se i charakter jejich práce – namísto jednoduchých a pomocných prací mohly vykonávat i ty komplikovanější. Tím docházelo i k postupnému nárůstu jejich mezd, který je vidět na obrázku č. 15. V roce 1929 tvořily v koncernu ženy 9,52 % ze všech zaměstnaných. Celkově během třicátých let průměrný počet pracujících žen v dělnických profesích v ČSR nepřekročil 10 %. (Jíša & Vaněk, 1962)

Co se týče mezd, důležitou informací je celková suma, jakou si dělník v průměru za rok vydělal. Ukazuje totiž, že ačkoliv snižování hodinových mezd nebylo až tak drastické, problémem byl snižující se počet hodin, které mohl zaměstnanec odpracovat. V roce 1929 byla tato suma 13 733 Kč. Za rok 1932, kdy byl stav zaměstnanců na svém minimu, si průměrně dělník za rok vydělal 10 536 Kč, což bylo přibližně 75 % sumy z roku 1929. Celková suma mezd všech dělníků pak mezi roky 1929 až 1932 klesla na 29,2 %. Snižování mezd se nevyhnulo ani úředníkům, ačkoliv nebylo tak drastické jako

u dělníků. Jejich průměrná roční mzda v roce 1930 činila 26 860 Kč, přičemž o 3 roky později činila jen 24 182 Kč. To bylo snížení o přibližně 10 %. (Janáček, 1978)

Na obrázcích č. 14 a 15 můžeme vidět vývoj hodinové mzdy mužů a žen k výchozímu roku 1929 v hlavních závodech koncernu – Plzeň, Smíchov a Hradec Králové. Je vidět, že v průběhu let krize se ženám v průměru mzda zvyšovala a mužům snižovala. Způsobeno to bylo nejspíše i tím, že ženy díky racionalizaci výroby stále častěji vykonávaly práce, které dříve prováděli jen muži. Jejich průměrná hodinová mzda byla oproti ženám téměř dvojnásobná, jak je vidět v tabulce č. 8.

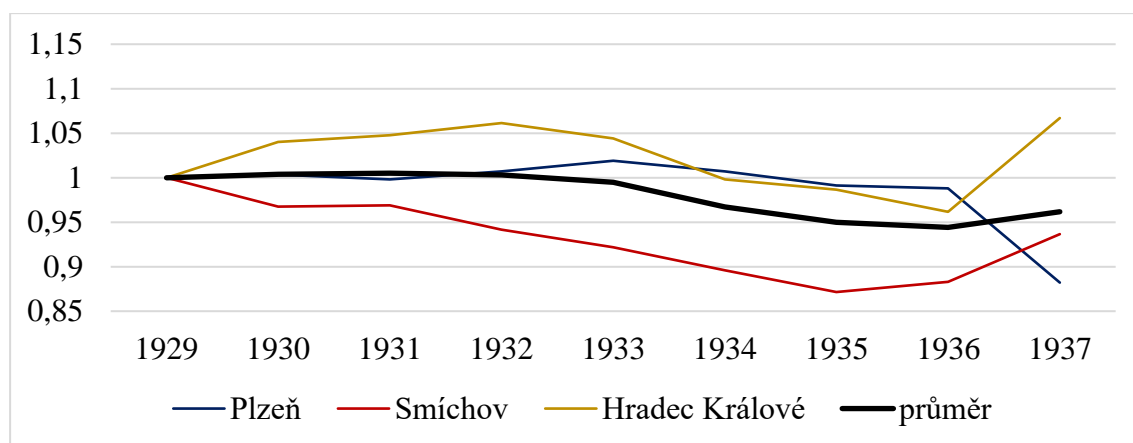
Obr. č. 14: Porovnání hodinových mezd žen v hlavních závodech koncernu (1929=1)

Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Obr. č. 15: Porovnání hodinových mezd mužů v hlavních závodech koncernu (1929=1)

Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

Tab. č. 8: Průměrné hodinové mzdy dělníků a dělnic v hlavních závodech koncernu

	Plzeň		Smíchov		Hradec Králové	
	Muži	Ženy	muži	ženy	muži	Ženy
1929	5,77	2,42	6,15	2,48	5,22	2,09
1930	5,79	2,48	5,95	2,45	5,43	2,1
1931	5,76	2,51	5,96	2,68	5,47	2,13
1932	5,81	2,55	5,79	2,74	5,54	2,11
1933	5,88	2,91	5,67	2,64	5,45	2,1
1934	5,81	2,91	5,51	2,71	5,21	2,11
1935	5,72	2,8	5,36	2,77	5,15	2,2
1936	5,7	2,83	5,43	2,91	5,02	2,26
1937	5,09	2,88	5,76	2,66	5,57	2,34

Převzato: Jíša & Vaněk, 1962

Podle obrázků č. 14. a 15. to vypadá, že po oživení průmyslové výroby po roce 1934 se průměrné hodinové mzdy u mužů stále snižovaly. Náklady vynaložené na zaměstnance ale značně rostly, jak je vidět v tabulce č. 9. Tento fakt je pochopitelně dán nejen stále narůstajícím počtem zaměstnaných dělníků, ale i navyšujícím se počtem odpracovaných hodin, které byly pro dělníky tak důležité. Jen pro představu – v roce 1929 byly náklady na zaměstnance 600 milionů Kč.

Tab. č. 9: Náklady na zaměstnance Škodových závodů mezi léty 1933-1937

Rok	náklady (Kč)
1933	230 000 000
1934	299 000 000
1935	380 000 000
1936	456 000 000
1937	682 000 000

Zdroj: Jíša & Vaněk, 1962

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

4 Ekonomický propad roku 2020

Začátkem roku 2020 došlo k šíření nového virového onemocnění COVID-19, zjednodušeně nazývaného „koronavirus“. Nákaza, která měla své počátky v pevninské Číně se postupně rozšířila do celého světa a v současné době se její hlavní ohniska nachází v Evropě a v USA. Vir je vysoce nakažlivý a pro ohrožené skupiny obyvatelstva může být velmi nebezpečný. Za účelem zastavení šíření nákazy se proto státy rozhodly vydávat opatření, která by šíření viru zabránila. Školy, obchodní centra, restaurace, bary a další provozovny tak byly ve většině pandemií zasažených zemí nuceny zavřít. Podle studie Mezinárodní organizace práce žije celkem 81 % světové populace v zemích s nařízenými či doporučenými pracovními omezeními. (Mezinárodní organizace práce, 2020)

Tab. č. 10: Porovnání dopadů současného ekonomického propadu na jednotlivé sektory

	aktuální dopad krize na výstup sektoru	podíl na světové zaměstnanosti (%)
vzdělávání	nízký	5,3
zdravotnictví a sociální práce	nízký	4,1
veřejná správa, obrana	nízký	4,3
technické služby (voda, plyn, elektřina)	nízký/střední	0,8
zemědělství, lesnictví a rybolov	střední	26,5
stavebnictví	střední	7,7
finančnictví a pojišťovnictví	střední	1,6
Těžba	střední	0,7
zábavní, rekreační průmysl a jiné služby	střední/vysoký	5,4
doprava, skladování a komunikace	střední/vysoký	6,1
hotelnictví a restaurátérství	vysoký	4,3
nemovitosti, podnikání a administrativa	vysoký	4,7
výroba, montáž	vysoký	13,9
obchodování s výrobky, oprava motorových vozidel	vysoký	14,5

Převzato: Mezinárodní organizace práce, 2020

Důsledkem tohoto umělého zmrazení ekonomiky je současný ekonomický propad, který nemá v historii obdoby. Je unikátní nejen tím, jak vznikl, ale i jak rychle k němu došlo. Pokles, který by jindy trval měsíce až roky se uskutečnil v rámci týdnů. Ekonomické subjekty se proto na tuto situaci nemohly nijak připravit a nyní jsou nuceny přicházet s inovacemi, které by jim pomohly krizi přečkat. Restaurace a bary kromě standardní rozvážky začaly otevírat výdejní okénka. Některé výrobní podniky se přeorientovaly na

výrobu zdravotních pomůcek. Divadla přesunula svůj repertoár na internet. Ne všechny podniky však mají tyto možnosti. Seznam ekonomických sektorů nejvíce postižených současným poklesem ekonomické aktivity ukazuje tabulka č. 10. Jedním z nejpostiženějších sektorů je v současné době cestovní ruch, protože mezi omezeními bylo i uzavření hranic a zákaz vycestování. Cestovní kanceláře jsou kvůli tomu jedněmi z podniků s nejvyššími ztrátami.

Dále studie Mezinárodní organizace práce uvádí, že kvůli státním omezením celkový počet odpracovaných hodin ve světě zaznamenal mezi prvním a druhým kvartálem roku 2020 pokles o 6,7 %. Počet odpracovaných hodin v Evropě se pak snížil dokonce o 7,8 %. Nejdůležitějším faktorem ovlivňující počet odpracovaných hodin bude délka trvání omezení, podle toho buď dojde či nedojde k propouštění. Prozatím formy státních pomoci pomáhají v Evropě udržovat zaměstnanost. Velká část evropských států využívá k podpoře tzv. kurzarbeit, kdy zaměstnavatel obdrží od státu příspěvek na úhradu části mzdy zaměstnance. (Mezinárodní organizace práce, 2020)

Naproti tomu v USA k růstu nezaměstnanosti již dochází. Původní predikce odhadovala do konce dubna nárůst nezaměstnanosti na 15 % z původních 3,5 %, kterých USA dosahovaly před vypuknutím pandemie. Ke konci března proto schválil americký kongres uvolnění 2 bilionů USD na finanční pomoc lidem a na půjčky firmám. Kromě této pomoci uvolnil další finance i Federální rezervní systém, a to celkem 2,3 bilionu USD. Sloužit budou k půjčkám malým a středním podnikům. Ani finanční injekce však nezabránila růstu nezaměstnanosti a podle statistiky, která vyšla začátkem května, se nezaměstnanost během dubna navýšila dokonce na 16,1 %. Naposledy dosahovala míra nezaměstnanosti v USA tak vysokých hodnot během období druhé světové války. (Horowitz, J, 2020; „What's in the \$2 trillion coronavirus stimulus bill“, 2020)

Ke konci března Evropská Unie (EU) vyčlenila na pomoc členským státům celkem 37 miliard eur, v přepočtu přibližně 1 bilion Kč. Česká republika by měla z této sumy získat celkem 30 miliard Kč. Začátkem března bylo po schůzi ministrů financí rozhodnuto o tom, že země eurozóny budou moci využívat finančních prostředků z fondu Evropské stabilizačního mechanismu (ESM). Vyčleněno bude celkem 14 bilionů Kč, ze kterých budou moci státy podle předem daných kritérií čerpat úvěry. („Bilion sem, bilion tam“, 2020; Houska, 2020; „Ministři financí se částečně shodli“, 2020)

Kristalina Georgieva, generální ředitelka Mezinárodního měnového fondu (MMF), označuje současnou ekonomickou situaci za nejhorší od Velké hospodářské krize. Po loňském poklesu světového HDP se letos očekával jeho nárůst. Současná situace však veškeré predikce zastínila a počítá se s propadem nejen za tento rok, ale pravděpodobně i za roky následující. Pokud by se ekonomika znovu naplno rozběhla do poloviny letošního roku, očekávala by Kristalina Georgieva oživení během příštího roku. („Coronavirus“, 2020)

V polovině dubna pak Mezinárodní měnový fond vydal podrobnější zprávu o vývoji HDP, kde předpovídá vývoj reálného HDP pro rok 2020 a 2021. Jejich predikce jsou zachyceny v tabulce č. 11. Česká republika by měla za letošní rok 2020 vykázat největší propad ze zemí Visegrádské čtyřky. Tato skutečnost je způsobena především orientací českého průmyslu na automobilovou výrobu. Největší pokles HDP se v Evropě odhaduje u pandemií nejpostiženějších zemí, a to v Itálii a ve Španělsku. Celkově MMF na následující rok 2021 předpovídá oživení a nárůst HDP ve všech světových ekonomikách. (Mezinárodní měnový fond, 2020)

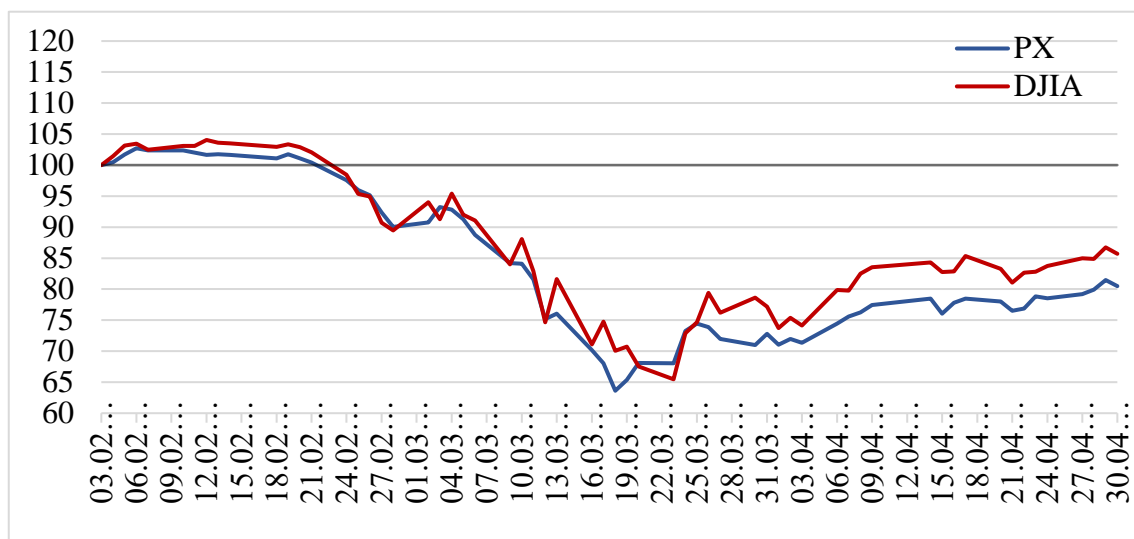
Tab. č. 11: Procentuální vývoj HDP ve vybraných zemích a oblastech dle MMF

země/oblast	2019	2020	2021
Svět	2,9	-3	5,8
Vyspělé země	1,7	-6,1	4,5
USA	2,3	-5,9	4,7
Eurozóna	1,2	-7,5	4,7
Česká republika	2,6	-6,5	7,5
Německo	0,6	-7	5,2
Francie	1,3	-7,2	4,5
Itálie	0,3	-9,1	4,8
Čína	6,1	1,2	5,8

Převzato: Mezinárodní měnový fond, 2020

Co se týče akciového trhu, následující obrázek č. 15 porovnává vývoje indexu pražské burzy cenných papírů (PX) a Dow Jonesova indexu. Vývoj PX víceméně kopíruje křivku DJIA. Současným trendem je nárůst hodnoty indexů způsobený především optimismem, že pandemie už je za svým vrcholem. K nárůstu obchodu s akciemi také napomohlo uvolnění finančních prostředků vládou USA a FEDem.

Obr. č. 16: Vývoj PX A DJIA do 30. 4. 2020 (3. 2. 2020 = 100)

Zdroj: Burza cenných papírů Praha, n.d.; Dow Jones Industrial Average Historical Rates, n.d.

Zpracoval: Matěj Kovář, 2020

4.1 Dopady na Českou republiku

Za účelem zmírnění dopadů vládních omezení užívají státy nástrojů fiskální politiky ke stimulaci ekonomiky. Vláda České republiky představila dva základní programy na podporu zasažených ekonomických subjektů.

Program „Pětadvacítka“ na podporu OSVČ vyplatí osobám samostatně výdělečně činným jednorázovou pomoc 25 000 Kč. Původně měl program platit od 10. března do konce dubna. Program bude však pokračovat i v květnu a OSVČ, kteří se kvůli omezením nemohou vrátit do zaměstnání, bude vypláceno 500 Kč na den.

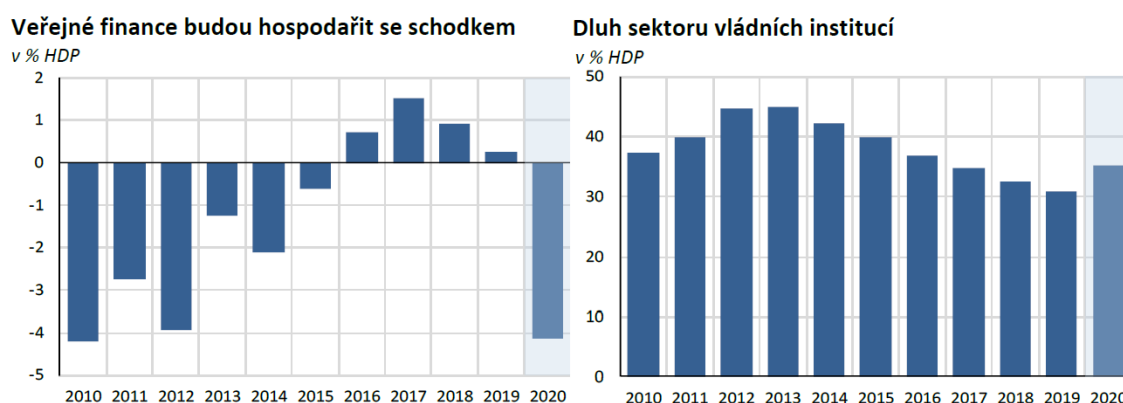
Dalším programem je „Antivirus“, do kterého se mohou podniky zasažené vládními opatřeními přihlásit a zažádat si o doplatek mzdy jejich zaměstnancům. Je to historicky poprvé, kdy je v České republice aplikován systém kurzarbeitu. (Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, n.d.)

Kromě navýšení státních výdajů se počítá i se snížením příjmů z důvodu nižších daňových odvodů. Ministerstvo financí České republiky (MFČR) predikuje snížení daňových příjmů za rok 2020 o 3,3 % v porovnání s předešlým rokem 2019. Letos MFČR počítalo se schodkem státního rozpočtu 40 miliard Kč. Z výše zmíněných důvodů by měl však schodek narůst až na 200 miliard, což představuje 4,1 % HDP. V druhé polovině dubna pak vláda schválila schodek rozpočtu 300 miliard, tedy

o dalších 100 miliard, než bylo v původní predikci MFČR za duben 2020. (Ministerstvo financí ČR, 2020a)

V loňském roce vykazoval státní rozpočet přebytek 0,3 % HDP. Z těchto důvodů dojde poprvé od roku 2014 ke zvýšení dluhu sektoru státních institucí, a to celkem o 12 % proti roku 2019. Vývoj schodku státního rozpočtu a navýšení dluhu sektoru vládních institucí zachycuje obrázek č. 17. (Ministerstvo financí ČR, 2020a)

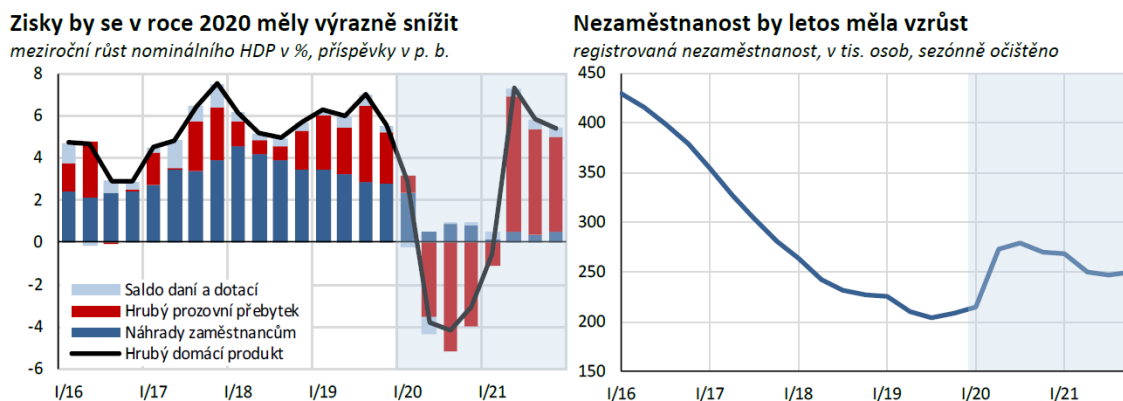
Obr. č. 17: Vývoj schodku státního rozpočtu a dluhu sektoru veřejných financí

Převzato: Ministerstvo financí ČR, 2020a

Dále Ministerstvo financí v Makroekonomické predikci za duben 2020 počítá s tím, že se ve druhém čtvrtletí roku 2020 podaří současnou situaci zvládnout a bude postupně docházet k oživení ekonomiky. K tomuto odhadu nahrává i plán postupného znovuotevírání zavřených provozoven, který vydala vláda 14. dubna. Uvolňování bude probíhat postupně v pěti vlnách. První proběhla 20. dubna a poslední vlna byla plánována na 8. června, ale proces uvolňování se nakonec urychlil.

Obr. č. 18: Predikce vývoje reálného HDP a nezaměstnanosti

Převzato: Ministerstvo financí ČR, 2020a

Výstup ekonomiky – reálné HDP – podle MFČR klesne za rok 2020 o 5,6 % a následně v roce 2021 o 3,1 %. Mezinárodní měnový fond přisuzoval České republice pokles HDP o 6,5 % a v roce 2021 nárůst HDP o 7,5 %. Navzdory vládní pomoci podnikům a OSVČ počítá Ministerstvo financí s růstem nezaměstnanosti, která dosahovala v roce 2019 2 %. Za rok 2020 by mělo dojít k nárůstu na 3,3 % a za rok 2021 o dalších 0,2 % na 3,5 %. Grafy vývoje reálného HDP a nezaměstnanosti jsou zachyceny na obrázku č. 18. (Ministerstvo financí ČR, 2020a)

4.2 Vliv situace na současnou Škodovku

Před vypuknutím pandemie koronaviru se Škodovce dařilo. K začátku roku 2020 se navýšil celkový objem jejích objednávek a podle předsedy představenstva a prezidenta skupiny ŠKODA Transportation a.s. Petra Brzeziny se v tomto roce plánovalo výrazně investovat do výrobních kapacit a technologií a počítalo se s náborem nových zaměstnanců. K současné situaci se P. Brzezina vyjádřil na webových stránkách ŠKODA Transportation takto: „[...] *Ve Škodovce máme již nyní zakázky na minimálně tři roky dopředu zajištěné. Jsem si tedy jistý, že přes těžkosti, kterým čelíme, my škodováci tuto složitou dobu zvládneme, budeme držet za jeden provaz a nakonec vyjdeme ze situace silnější než kdy předtím.*“ (ŠKODA Transportation a.s., 2020) Prozatím se tedy podle slov předsedy představenstva zdá, že podnik počítá s původním plánem investic a náborem nových zaměstnanců. (Mašek, 2020; ŠKODA Transportation a.s., 2020).

Kvůli šíření pandemie provedlo vedení podniku nákladná opatření za účelem ochrany svých zaměstnanců. Zaměstnanci byli rozděleni na pracovní skupiny, aby mohla výroba plynule pokračovat i nadále. Naopak podnik ŠKODA Auto, jenž ve 30. letech spadl do koncernu Škodových závodů, výrobu na 6 týdnů přerušil. Jaký vliv bude mít pandemie na ŠKODA Transportation a.s. ve skutečnosti prozatím není zřejmé.

4.3 Velká hospodářská krize vs. současný ekonomický propad

4.3.1 Společné znaky

Prvním a základním společným znakem obou propadů je samotná existence teorie hospodářského cyklu, podle které po každém růstu následuje pokles. Na rozdíl od ekonomů 30. let, kteří se s touto koncepcí teprve seznamovali, se dnešní experti nástup

nevyhnutelného poklesu snažili odhadnout předem, neboť makroekonomické ukazatele signalizovaly znatelné přehřátí ekonomiky. Postavení české ekonomiky v rámci hospodářského cyklu monitoruje MFČR a v lednové predikci pro rok 2020, vydané ještě před vypuknutím pandemie koronaviru, uvedlo, že se česká ekonomika s nejvyšší pravděpodobností nachází za vrcholem hospodářského cyklu. Hospodářská recese by tak s nejvyšší pravděpodobností nastoupila během letošního či příštího roku i bez vypuknutí pandemie koronaviru. Státní zásahy do ekonomiky za cílem zmírnit šíření nákazy tak ekonomický vývoj, jenž směřoval k poklesu, spíše jen urychlily.

Hlavním ukazatelem přehřátí ekonomiky je inflace, která v České republice během loňského roku dosáhla v průměru 2,8 %. Přitom ještě v roce 2016 byla inflace na pouhých 0,7 %. Od roku 2017 se postupně navyšovala a pohybovala se vždy nad hranicí 2 % a v lednu 2020 dosáhla inflace dokonce 3,6 %, což je nejvyšší hodnota od roku 2012. Hlavním faktorem ovlivňujícím míru inflace byl především růst mezd způsobený nízkou mírou nezaměstnanosti a nadbytkem volných pracovních míst. Stejný trend vývoje inflace vykazovala i ekonomika USA, kde se za loňský rok pohybovala inflace na 2,3 %. Stejně jako Česká republika, která má nejnižší míru nezaměstnanosti z celé EU, i v USA vykazovala míra nezaměstnanosti nejnižší hodnotu (3,5 %) od roku 1969.

Naproti tomu Velké hospodářské krizi předcházela silná deflace. Přehřátí ekonomiky je však kromě inflace doprovázeno i dalšími jevy, jako například nereálné investiční očekávání, jehož ukázkovým příkladem byla bublina na americkém akciovém trhu.

4.3.2 Odlišnosti

Současný ekonomický propad je ojedinělý svojí rychlostí, protože žádná jiná krize nezaznamenala tak skokový pokles ekonomického výstupu. Tato skutečnost byla způsobena státními opatřeními za účelem zmírnění nákazy, kdy došlo k výpadku příjmů většiny společností. Je tedy možné, že některé podniky po uvolnění opatření zkrachují právě kvůli tomuto výpadku, protože na takto skokový propad se valná většina podniků nemohla nijak připravit. Ve 30. letech dopadla krize na všechny ekonomické sektory, dnes ale vykazují pokles jen některé sektory, především ty, jež byly zasaženy státními opatřeními. Může se však stát, že se postupně po rozvolnění opatření ekonomické potíže přesunou i na ostatní sektory.

Další zásadní odlišností současného ekonomického propadu od Velké hospodářské krize je globální situace. Vývojem technologií, především informačních, dochází k postupnému „zmenšování světa“. Trhy jsou kvůli tomu na sobě výrazně závislejší, než byly ve 30. letech. Dalším rozdílem v současné světové ekonomice je existence mnoha světových či nadnárodních organizací a integračních celků. Valná většina z nich totiž vznikla až po konci druhé světové války, tedy až po Velké hospodářské krizi. Reakce států na krizi tak musejí být v současnosti často v souladu s pravidly některé světové organizace či integračního celku, jehož jsou státy součástí.

Právě v reakcích států na krizi se taktéž současný ekonomický propad a hospodářská krize 30. let odlišují, především pak v zásadách do trhu. Samotné zásahy do domácích ekonomik za účelem snížení rizika šíření nákazy způsobily skokový ekonomický propad. Během vydaných opatření nemohly některé podniky provozovat svoje dřívější podnikání a byly by nuceny propouštět své zaměstnance. Většina států proto vyhradila část státního rozpočtu na podporu těmto podnikům. Česká republika nebyla výjimkou. Vláda vyhlásila některé úlevy podnikatelům a vydala speciální programy, které by měly pomoci překonat období, ve kterém mohou podniky jen těžce generovat zisk.

Na rozdíl od současnosti, kdy se ohledně uvolnění velkých finančních prostředků na pomoc podnikatelům nijak zvlášť nepolemizovalo a považovalo se to téměř za samozřejmost, docházelo ve 30. letech ke střetům ekonomických názorů ohledně zasahování státu do domácí ekonomiky. Nicméně i v době Velké hospodářské krize k určité míře podpory podniků a nezaměstnaných docházelo.

Státní pomoc během 30. let ztlačila státní rozpočet. Schodek státního rozpočtu se během roku 1931, kdy československá vláda utrácela nejvíce za období velké hospodářské krize, vyšplhal na celkem 3,127 miliardy Kč. Aby bylo možné porovnat schodky rozpočtů za rok 1931 a 2020, porovnáme je k hodnotě HDP. Podle dat ze Státního úřadu (1968) jsem vypočetl, že v roce 1931 představoval schodek státního rozpočtu celkem 4,56 % HDP. Za rok 2020 vláda schválila schodek 300 miliard Kč, což by představovalo 6,15 % HDP.

Je třeba zdůraznit, že nyní nejsou programy na záchranu ekonomiky financovány pouze z rozpočtu České republiky, ale že značnou měrou přispívá i EU. Další věcí je, že se nepředpokládá podpora ekonomických subjektů i na další rok. Letošní schodek by tak

měl být spíše anomálií, kdežto po roce 1931 se schodek rozpočtu i nadále pohyboval v rádech jednotek procent viz tabulka č. 3. v kapitole 2.2.3.

Poslední z hlavních odlišností je současná větší provázanost subdodavatelů. Subdodavatelé dodávají výrobek, službu či zboží jinému dodavateli. Tato spolupráce mezi podniky je v současné době oproti 30. letům značně urychlena díky informačním technologiím a novými logistickými postupy. Podniky tak mohou přizpůsobovat dodávky tak, aby jim vznikaly minimální náklady. Právě díky výše zmíněné rychlé komunikaci je možné tyto dílčí dodávky načasovat tak, aby se výrobky nehromadily a nevznikaly tak zbytečné náklady na skladování. Často tak současné podniky neoperují s velkým množstvím skladových zásob.

4.3.3 Škodovka

Ačkoliv se současná podoba ŠKODA Transportation a.s. od původního koncernu Škodových závodů výrazně liší, je možné pozorovat některé podobnosti. Stejně jako nyní i ve 30. letech měly Škodovy závody dostatek objednávek a během roku 1930, kdy už krize v některých odvětvích vypukla, vykázaly rekordní zisk v meziválečném období. Situace se začala zhoršovat až od roku 1931, kdy nastaly potíže se zahraničními objednávkami kvůli celním bariérám a problémům některých zahraničních partnerů s devizami. V současné situaci by mohl nastat stejný problém s nasmlouvanými objednávkami. Na rozdíl od celních bariér a problémy s devizami během 30. let by nasmlouvané objednávky ohrozila spíše finanční potíže podniků, které učinily objednávku ještě před vypuknutím krize.

Dalším rozdílem byl způsob, jakým koncern fungoval. V závodech, které do koncernu spadaly, bylo možné vyrobit téměř jakoukoliv součástku finálního výrobku. Koncern proto nebyl závislý na subdodavatelích tolik, jako dnešní ŠKODA Transportation a.s.

Propouštění zaměstnanců koncernu započalo ve 30. letech již během roku 1930, kdy ještě Škodovy závody vykazovaly rekordní zisk. Nyní prozatím žádná zpráva o propouštění zaměstnanců ŠKODA Transportation a.s. neproběhla. Na rozdíl od 30. let má současná Škodovka možnost zapojit se do některých státních programů na podporu podniků zasažených koronavirem a zřejmě i díky této možnosti prozatím nemusela začít propouštět. Naopak se zdá, že bude ŠKODA Transportation a.s. v letošním roce nabírat nové zaměstnance.

Závěr

Za hlavní příčinu Velké hospodářské krize je často považován krach newyorské burzy. Příčin bylo však více a měly své kořeny jak ve Spojených státech, tak i na starém kontinentu. Zásadním pojítkem mezi světovými ekonomikami byl ve 20. letech minulého století zlatý standard, od kterého státy během první světové války své měny odpoutaly. Hodnota jejich měn poté nekorespondovala s jejich skutečnou hodnotou, a proto se státy k tomuto systému po konci války začaly postupně s většími či menšími úspěchy vracet. Kromě odpoutání měn od zlatého standardu se státy během první světové války také masivně zadlužily, přičemž některým státům ke splácení dluhů přibýly ještě válečné reparace. Kapitál se tak z Evropy přesouval do Spojených států, které poskytovaly většinu půjček evropským státům během války. USA zažívaly bouřlivá léta konjunktury a lidé stále častěji investovali své přebytečné finanční prostředky do akciového trhu. Prasknutí bubliny akciového trhu a následné krachy evropských bank byly hlavními příčinami Velké hospodářské krize.

Na koncern Škodových závodů měly během Velké hospodářské krize značný vliv především nedokončené zbrojní objednávky do Jugoslávie a Rumunska. Z důvodu neschopnosti splácet dluhy obchodními partnery Škodovky založil koncern podnik Ompol, jenž zprostředkoval transakce surovin a zboží mezi podniky. Stejně jako ostatní podniky, ani Škodovy závody se nevyhnuly propouštění a krácení mezd. V nejhlubším bodu krize zaměstnával koncern pouze třetinu pracovníků, která pracovala pro Škodovy závody v roce 1929.

Současný ekonomický propad je v médiích k Velké hospodářské krizi často přirovnáván, ale v mnoha podstatných věcech se od sebe liší. Hlavními rozdíly jsou především rychlost, globální situace, zásahy států a provázanost subdodavatelů. Do krize vstoupily Škodovy závody a dnešní ŠKODA Transportation velmi podobně, a to s dostatkem objednávek na několik let dopředu. Může se tak stát, že dopady krize pocítí ŠKODA Transportation se zpožděním, stejně jako Škodovy závody ve 30. letech. Konkrétní dopady současného ekonomického propadu na Škodovku se totiž teprve projeví.

Seznam použitých zdrojů

12letý konkurz plzeňské Škody končí, věřitelé získají jen zlomek peněz. (2013, 22. dubna). *Lidovky.cz*. Dostupné z https://www.lidovky.cz/byznys/firmy-a-trhy/12lety-konkurz-plzenske-skody-konci-veritele-ziskaji-jen-zlomek-penez.A130422_154231_firmy-trhy_mev

Amadeo, K. (2020a, 16. března). US Inflation Rate by Year from 1929 to 2022. *the balance*. Dostupné z <https://www.thebalance.com/u-s-inflation-rate-history-by-year-and-forecast-3306093>

Amadeo, K. (2020b, 8. března). Unemployment Rate by Year Since 1929 Compared to Inflation and GDP. *the balance*. Dostupné z <https://www.thebalance.com/unemployment-rate-by-year-3305506>

Andjelic, J. (2019, 15. června). *Fortunly's Annotated Guide to a Century of US GDP by Year*. *Fortunly*. Dostupné z <https://fortunly.com/statistics/us-gdp-by-year-guide/#the-Roaring-Twenties-and-the-Great-Depression>

Baldwin, R. E., Wyplosz, C., & Šaroch S. (2013). *Ekonomie evropské integrace*. Praha: Grada.

Bilion sem, bilion tam. Brusel chystá další fond proti koronaviru. (2020, 14. dubna). *Seznam Zprávy*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/spojene-staty-v-cerne-dire-nezamestnanost-stoupa-sedmimilovymi-kroky-99325>

Borowski, J. (2012, 17. dubna). Debunking Myths of the Great Depression. *FreedomWorks*. Dostupné z <http://www.freedomworks.org/content/debunking-myths-great-depression>

Burza cenných papírů Praha. (n.d.). Hodnoty indexů. Získáno 1.5.2020 z <https://www.pse.cz/indexy/hodnoty-indexu/detail/XC0009698371?tab=detail-history>

Cecchetti, S. (1989). Prices during the Great Depression: Was the Deflation of 1930-32 really unanticipated? *American Economic Review*, 82(1), 141–156. <https://dx.doi.org/10.3386/w3174>

Cestovní kanceláře plánují, jak zachránit letní dovolené. Například v Chorvatsku nebo na Slovensku. (2020, 11. dubna). *ČT24*. dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/3074698-cestovni-kancelare-planuji-jak-zachranit-letni-dovolene-napriklad-v-chorvatsku>

Coronavirus: Worst economic crisis since 1930s depression, IMF says. (2020, 9. dubna). *BBC*. Dostupné z <https://www.bbc.com/news/business-52236936>

Crafts, N., & Fearon, P. (2010). Lessons from the 1930s Great Depression. *Oxford Review of Economic Policy*, 26(3), 285–317. <https://dx.doi.org/10.1093/oxrep/grq030>

ČNB. (n.d.). Ekonomický vývoj na území České republiky. Dostupné z https://www.historie.cnb.cz/cs/menova_politika/prurezova_temata_menova_politika/1_ekonomicky_vyvoj_na_uzemi_ceske_republiky.html

Diestler, R. (2010). *Příběh zapomenutého průmyslníka: život a doba Karla Loevensteina, generálního ředitele Škodových závodů*. Praha: Grada.

Dow Jones Industrial Average Historical Rates. (n.d.). Získáno 1.5.2020 z <https://www.investing.com/indices/us-30-historical-data>

Dow Jones – DJIA - 100 Year Historical Chart. (n.d.). Získáno 16.2.2020 z <https://www.macrotrends.net/1319/dow-jones-100-year-historical-chart>

Garrison, R. W. (1989). The Austrian theory of the business cycle in the light of modern macroeconomics. *The Review of Austrian Economics*, 3(1), 3–29. <https://dx.doi.org/10.1007/bf01539555>

Heyne, P. (1991). *Ekonomický styl myšlení*. Praha: VŠE.

Holman, R. (2016). *Ekonomie*. Praha: C.H. Beck.

Holman, R. (2001). *Dějiny ekonomického myšlení*. Praha: C.H. Beck.

Holman, R. (2004). Výročí propuknutí Velké hospodářské deprese. In M. Loužek & L. Tajovský (Eds.), *CEP: sborník č. 35 "Velká deprese"*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku.

Horowitz. J. (2020, 3. května). US unemployment hasn't looked this bad since the 1930s. *CNN Business*. Dostupné z <https://edition.cnn.com/2020/05/03/investing/stocks-week-ahead/index.html>

Houska, O. (2020). Pomoc proti koronaviru je v rámci EU větší než dodávky z Číny a zdarma. *Hospodářské noviny*. Dostupné z <https://archiv.ihned.cz/c1-66743860-pomoc-proti-koronaviru-je-v-ramci-eu-vetsi-nez-dodavky-z-ciny-a-zdarma>

Huerta de Soto, J. (2009). *Peníze, banky a hospodářské krize*. Praha: ASPI.

Jabaily, R. (2013, 22. listopadu). Bank Holiday of 1933. *Federal Reserve History*. Dostupné z https://www.federalreservehistory.org/essays/bank_holiday_of_1933

Jadrný, P. (2017, 25. dubna). OBRAZEM: Plzeňskou Škodovku před 72 lety zpustošil nálet 276 amerických 'létajících pevností'. *iRozhlas*. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/veda-technologie/historie/obrazem-plzenskou-skodovku-pred-72-lety-zpustosil-nalet-276-americkyh_1704250900_pj

Janáček, F. (1978). *Čtení o Škodovce*. Plzeň: Muzeum Škoda Plzeň.

Janíček V. (2002). Globalizace. In V. Janíček, *Globalizace světového hospodářství*, (s. 9-42). Praha: C.H. Beck.

Jiša V. & Vaněk A. (1962). *Škodovy závody 1917-1938: Příspěvek k dějinám závodů V. I. Lenina v Plzni*. Praha: Práce.

Jiša, V. & Nohejl M. (1959). *Stoletá cesta*. Plzeň: Krajské nakladatelství v Plzni.

Korejská Doosan koupí českou Škoda Power za 11,5 miliardy korun (2009, 14. září). *Hospodářské noviny*. Dostupné z <https://byznys.ihned.cz/c1-38308250-korejska-doosan-koupi-ceskou-skoda-power-za-11-5-miliardy-korun>

Krátký, V. (1997). *Vznik a vývoj koncernu: Majetkový a finanční vývoj v letech 1918–1945*. Plzeň: Muzeum Škoda Plzeň, Dostupné z: <http://www.evida.cz/mikota/skoda/koncern/koncern1.htm>

Kárník Zdeněk. (2003a). *České země v éře První republiky (1918-1938) Díl první: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Praha: Libri.

Kárník Zdeněk. (2003b). *České země v éře První republiky (1918-1938) Díl druhý: Československo a České země v krizi a v ohrožení (1930–1935)*. Praha: Libri.

Kárník Zdeněk. (2003c). *České země v éře První republiky (1918-1938) Díl třetí: O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri.

Kindleberger, C. P. (1973). *The world in depression: 1929-1939*. Berkeley: University of California Press.

Kohout P. (2004). Mechanismus a důsledky Černého pátku 1929. In Loužek M. & Tajovský L. (Eds.), *CEP: sborník č. 35 "Velká deprese"*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku.

Klímová, J. (2017, 27. listopadu). Ani Čína, ani Křetínský, ale Kellner. Kam povedou další kroky? Vše o prodeji Škody Transportation. *iRozhlas*. Dostupné z https://www.irozhlas.cz/ekonomika/ani-cina-ani-kretinsky-ale-kellner-kam-povedou-dalsi-kroky-vse-o-prodeji-skody_1711272015_jra

Kubátová, Z. (2017, 7. prosince). Peníze, nebo život: Příběh zpackané privatizace plzeňské Škodovky. *Seznam Zprávy*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/pribeh-zpackane-privatizace-plzenske-skodovky-40491>

Lacina, V. (1984). *Velká hospodářská krize v Československu, 1929-1934*. Praha: Academia.

Mašek, J. (2020, 10. února). Plzeňská Škoda pod Kellnerem pětinásobně zvýšila objem zakázek. Letos bude investovat. *Forbes*. Dostupné z <https://www.forbes.cz/plzenska-skoda-pod-kellnerem-petinasobne-zvysila-objem-zakazek-letos-bude-investovat/>

Mašek, J. (2012a, 6. března). ABCT 2/8 : Časové preference, úrok a kapitál. *Mises.cz*. Dostupné z <https://www.mises.cz/clanky/abct-2-8-casove-preference-urok-a-kapital-610.aspx>

Mašek, J. (2012b, 17. dubna). ABCT 6/8 : Rakouská teorie hospodářských cyklů. *Mises.cz*. Dostupné z <https://www.mises.cz/clanky/abct-6-8-rakouska-teorie-hospodarskych-cyklu-621.aspx>

Mezinárodní měnový fond. (2020). World Economic Outlook Chapter 1 The Great Lockdown. Dostupné z <https://www.imf.org/en/Publications>

Mezinárodní organizace práce. (2020). ILO Monitor: COVID-19 and the world of work. Second edition. Dostupné z https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/briefingnote/wcms_740877.pdf

Ministerstvo financí ČR (2020a). Makroekonomická predikce České republiky duben 2020. Cit. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2020/makroekonomicka-predikce-duben-2020-38089>

Ministerstvo financí ČR (2020b). Makroekonomická predikce České republiky leden 2020. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2020/makroekonomicka-predikce-leden-2020-37433>

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (n.d.). Antivirus - podpora zaměstnanosti. Získáno 28.4.2020 z <https://www.mpsv.cz/antivirus>

Ministři financí se částečně shodli na plánu pro oživení ekonomik. (2020. 10. dubna). *Seznam Zprávy*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/spojene-staty-v-kerne-dire-nezamestnanost-stoupa-sedmimilovymi-kroky-99325>

Nohovcová, L., Mazný P. & Krátký V. (2006). *Škodovka v historických fotografiích: Škoda Works in historical photographs*. Plzeň: Starý most.

Opatrný optimismus: evropské i americké akcie se zotavují. (2020, 9. dubna). *Seznam Zprávy*. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/opatrný-optimismus-evropske-i-americke-akcie-se-zotavuji-99059>

PPF (2019, 7. května). Skupina PPF prodala minoritní podíl ve skupině Škoda. Dostupné z <https://www.ppf.cz/cs/press-releases/skupina-ppf-prodala-minoritni-podil-ve-skupine-skoda>

Roubini, N. (2020, 25. března). Coronavirus pandemic has delivered the fastest, deepest economic shock in history. *The Guardian*. Dostupné z <https://www.theguardian.com/business/2020/mar/25/coronavirus-pandemic-has-delivered-the-fastest-deepest-economic-shock-in-history>

Samuelson, P. A., & Nordhaus, W. D. (2007). *Ekonomie*. Praha: NS Svoboda.

Skupina Škoda Transportation vyrábí naplno a hledá stovky lidí. (2020, 31. března). *ČTK*. Dostupné z <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/skupina-skoda-transportation-vyrabi-naplno-a-hleda-stovky-lidi/1873739>

Soukeníková, E. (2020, 10. dubna). Spojené státy v „černé díře“. Nezaměstnanost stoupá sedmimílovými kroky. *Seznam Zprávy*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/spojene-staty-v-cerne-dire-nezamestnanost-stoupa-sedmimilovymi-kroky-99325>

Stádník, M. (1968). *Some Problems of Economic Growth in Czechoslovakia*. Praha: Ekonomický ústav Československé akademie věd.

Stellner F. & Soběhart R. (2004). Velká hospodářská krize a výmarská republika. In M. Loužek & L. Tajovský (Eds.), *CEP: sborník č. 35 "Velká deprese"*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku.

Škoda Holding se omezí na dopravní vozidla (2009, 18. listopadu). *E15*. Dostupné z <https://web.archive.org/web/20140222000937/http://file.mf.cz/558/01-32-E15-1811.pdf>

ŠKODA Transportation a.s. (2020, 31. března). ŠKODA Transportation pokračuje ve výrobě a přijímá nové zaměstnance. Dostupné z <https://www.skoda.cz/skoda-transportation-pokracuje-ve-vyrobe-a-prijima-nove-zamestnance/>

Škoda Holding prodala tři dceřiné firmy do Ruska (2003, 23. dubna). *Novinky.cz*. Dostupné z <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/skoda-holding-prodala-tri-dcerine-firmy-do-ruska-288321>

Švihel, P. (2020, 14. dubna). Vláda představila jízdní řád uvolňování. Upravovat se ale bude za pochodu. *Seznam Zprávy*. Dostupné z <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/vlada-predstavila-jizdni-rad-uvolnovani-upravovat-se-ale-bude-za-pochodu-100125>

Tajovský L. (2004). Velká deprese v novodobých hospodářských dějinách. In M. Loužek & L. Tajovský (Eds.), *CEP: sborník č. 35 "Velká deprese"*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku.

Vencovský F. (2004). Byla to krize měnová, deflační. In M. Loužek & L. Tajovský (Eds.), *CEP: sborník č. 35 "Velká deprese"*. Praha: CEP – Centrum pro ekonomiku a politiku.

Vodička M. (2009). *Den, kdy došly prachy: jak velká krize ve 30. letech změnila životy lidí a na co se máme připravit my*. Praha: Nakladatelství Práh.

What's in the \$2 trillion coronavirus stimulus bill. (2020, 26. března). *CNN Politics*. Dostupné z <https://edition.cnn.com/2020/03/25/politics/stimulus-package-details-coronavirus/index.html>

Zenkner, P. (2018, 13. června). Kellner dal za Škodu Transportation 8,3 miliardy. Skoro miliardu tvoří půjčka na provoz podniku, který ztratil několik zakázek. *Hospodářské noviny*. Dostupné z <https://archiv.ihned.cz/c1-66166570-kellner-dal-za-skodu-transportation-8-3-miliardy-skoro-miliardu-tvori-pujcka-na-provoz-podniku-ktery-ztratil-nekolik-zakazek>

Seznam obrázků

Obr. č. 1: Fáze hospodářského cyklu	10
Obr. č. 2: Posuny agregátní poptávky	12
Obr. č. 3: Porovnání vývoje spotřebitelských cen a kurzů měny vůči dolaru ve Spojeném království a Německu	15
Obr. č. 4: Index národního důchodu vybraných zemí v letech 1929-1937 (1929=100). 17	
Obr. č. 5: Vývoj Dow Jonesova indexu v letech 1929-1938 (bez započítání inflace)....	18
Obr. č. 6: Vývoj inflace v USA mezi léty 1929-1938	20
Obr. č. 7: Míra nezaměstnanosti v USA mezi léty 1929-1938	20
Obr. č. 8: Vývoj exportu a importu v Československu mezi léty 1920 až 1937	23
Obr. č. 9: Vývoj průmyslové a zemědělské výroby a velkoobchodních cen (1929=100)	25
Obr. č. 10: Počet nezaměstnaných v Československu mezi léty 1929-1938 (v tisících) 26	
Obr. č. 11: Vývoj nominálních mezd, reálných mezd a životních nákladů (1929 = 100)	27
Obr. č. 12: Počet zaměstnanců Škodových závodů v letech 1929-1936 (k začátku roku)	38
Obr. č. 13: Počet dělníků v plzeňském závodu mezi léty 1929-1937 (k polovině roku)	39
Obr. č. 14: Porovnání hodinových mezd žen v hlavních závodech koncernu (1929=1) 40	
Obr. č. 15: Porovnání hodinových mezd mužů v hlavních závodech koncernu (1929=1)	40
Obr. č. 16: Vývoj PX A DJIA do 30. 4. 2020 (3. 2. 2020 = 100).....	45
Obr. č. 17: Vývoj schodku státního rozpočtu a dluhu sektoru veřejných financí.....	46
Obr. č. 18: Predikce vývoje reálného HDP a nezaměstnanosti	46

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Půjčky amerického kapitálu do Evropy kvartálně 1928 a 1929 (mil. USD)...	16
Tab. č. 2: Procentuální podíl zemí na obratu zahraničního obchodu Československa ...	26
Tab. č. 3: Vývoj státního rozpočtu Československa v letech 1929-1934 (mil. Kč).....	29
Tab. č. 4: Historické navyšování akciového kapitálu Škodových závodů do roku 1941	30
Tab. č. 5: Zisky, tantiémy a dividendy ve Škodových závodech mezi léty 1929-1937..	34
Tab. č. 6: Vývoj fakturovaného obratu Škodových závodů mezi léty 1930-1934.....	35
Tab. č. 7: Počet zaměstnanců Škodových závodů v letech 1929-1936 (k začátku roku)	38
Tab. č. 8: Průměrné hodinové mzdy dělníků a dělnic v hlavních závodech koncernu ...	41
Tab. č. 9: Náklady na zaměstnance Škodových závodů mezi léty 1933-1937	41
Tab. č. 10: Porovnání dopadů současného ekonomického propadu na jednotlivé sektory	42
Tab. č. 11: Procentuální vývoj HDP ve vybraných zemích a oblastech dle MMF	44

Seznam použitých zkratk

AD	agregátní poptávka
CB	centrální banka
ČKD	Českomoravská-Kolben-Daněk
ČSR	Československá republika
DJIA	Dow Jones Industrial Average
ESM	Evropský stabilizační mechanismus
EU	Evropská Unie
FED	Federální rezervní systém
HDP	hrubý domácí produkt
Kč	koruna česká, koruna československá
ks	kusů
KSČ	Komunistická strana Československa
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
MMF	Mezinárodní měnový fond
OSN	Organizace spojených národů
OSVČ	osoba samostatně výdělečně činná
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UK	Spojené království Velké Británie a Severního Irska
USA	Spojené státy americké
USD	americký dolar

Abstrakt

Kovář, M. (2020). *Konfrontace důsledků hospodářské krize na Škodovy závody ve 30. letech a v současnosti* (Bakalářská práce), Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Česko.

Klíčová slova: Velká hospodářská krize, Škodovy závody, ŠKODA Transportation a.s., COVID-19

Tato bakalářská práce se zabývá porovnáním dopadů hospodářské krize ve 30. letech a současném ekonomickém propadu během pandemie COVID-19 v roce 2020. Na začátku práce jsou definovány základní pojmy související s hospodářskou krizí a zasazení Velké hospodářské krize do historického kontextu s důrazem na její průběh v Československu. Následuje stručná historie Škodových závodů a zpracování důsledků, které Velká hospodářská krize 30. let na podnik Škodovy závody měla. Následně je v práci popsán současný ekonomický propad během pandemie COVID-19 s důrazem na ekonomický vývoj České republiky. Oba ekonomické propady jsou poté porovnány na základě vybraných charakteristik a aplikovány na podnik Škodovy závody a jeho současnou podobu: ŠKODA Transportation a.s.

Abstract

Kovář M. (2020). *A confrontation of financial crises' consequences on „Škodovy závody“ in the 1930's vs. now* (Bachelor Thesis). University of West Bohemia, Faculty of Economics, Czech Republic.

Key words: The Great Depression, Škoda Works, ŠKODA Transportation a.s., COVID-19

This bachelor thesis deals with the comparison of the 1930's economic crisis' consequences and the current economic downfall during the COVID-19 pandemic in the year 2020. To begin with, there are definitions of essential terms related to an economic crisis and The Great Depression is put into perspective within a historical context, focusing on its development in Czechoslovakia. Then there is a short history of Škoda Works, followed by an analysis of consequences that The Great Depression had on Škoda Works in the 1930's. Afterwards, the current economic downfall caused by the COVID-19 pandemic is described, focusing on the economic development in the Czech Republic. Both slumps are then compared on the basis of selected characteristics and are applied to the Škoda Works company and its modern form, ŠKODA Transportation.